

Styrking av funksjonen som Bispemøtets preses

Utredning av et utvalg nedsatt av Bispemøtet og Kirkerådet.
Oslo 2009.

Til Bispemøtet og Kirkerådet

Utvalget som ble oppnevnt i mars 2009 med oppgave å foreslå tiltak for styrking av funksjonen som Bispemøtets preses avgir med dette sin innstilling. Utvalget var gitt frist 15. juni 2009 for å avlevere sitt arbeid. Utvalgets beklager at fristen av nødvendige grunner er blitt oversittet med to måneder. Utvalget regner med at dette ikke vil ha konsekvenser for den videre fremdrift i saken.

Innstillingen er på de fleste områder enstemmig, men utvalget har i enkelte spørsmål delt seg i et flertall og mindretall.

Oslo 15. august 2009

Laila Riksaasen Dahl
leder

Knut Andresen

Per Kristian Aschim

Knut Lundby

Christofer Solbakken

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
1.1 Bakgrunn	7
1.2 Utvalgets sammensetning	10
1.3 Utvalgets mandat	11
1.4 Utvalgets drøfting og presisering av mandatet	12
2. Preses sine oppgaver	12
2.1 Utvikling av funksjonen som preses	12
2.2 Presesfunksjonen de siste 30 år	15
2.3 Gjeldende regler for presesvervet	17
2.4 Å være preses i dag	20
Olav Skjevesland: Å leve som preses - en personlig melding i punktvis form	21
3. Preses som eget fast embete	23
3.1 Kontinuitet og ny ordning	23
3.2 Lederrolle og tilsynstjeneste	24
3.3 Preses som symbolbærer	24
3.4 Mediene som utfordring for preses	25
3.5 Tittel og funksjon	26
3.6 Sekretariatet og administrasjonen for preses	28
4. Tilsynstjeneste for preses/den tolvte biskop	29
4.1 Bispemøtets forutsetning	29
4.2 Mulige pastorale områder/tilsynsområde/tjenestedistrikt for preses	30
4.3 Tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar	33
4.4 Geografisk basert tilsynstjeneste	35
4.5 Kategorialt/nasjonalt basert tilsynstjeneste	37
4.6 Kombinasjonsløsninger	38
5. Regler for valg av preses	39
5.1 Problemstilling	39
5.2 Valgbarhet	40
5.3 Nominasjon	40
5.4 Stemmerett	41
6. Funksjonstid for preses	42
7. Modeller for en tolvte biskop som fast preses – utvalgets anbefalinger	43
7.1 Elementer i modellvalget	43
7.2 Tre modeller for fast preses	49
7.3 Stedfortrederfunksjonen	50
8. Fremdrift, implementering og midlertidige ordninger	51

9. Økonomisk-administrative konsekvenser	53
9.1 Etableringskostnader	53
9.2 Driftskostnader	54
9.3 Justering av regelverk	54
9.4 Teknisk-administrative forhold.....	57

Sammendrag

Utvalget utreder hvordan funksjonen som preses for Bispemøtet i Den norske kirke kan styrkes ved opprettelsen av et fast preseseembete, lagt til en tolvte biskop. Utredningen har 9 kapitler.

Kapittel 1 redegjør for bakgrunnen for at utvalget ble nedsatt, dets mandat og sammensetning. På bakgrunn av vedtak i Bispemøtet, Regjeringen og Stortinget om at det skal søkes opprettet et tolvte bispeembete med presesfunksjonen som fast oppgave, har utvalget utredet konkrete modeller for etablering av et fast preseseembete. Utvalget er oppnevnt av Bispemøtet og Kirkerådet.

Kapittel 2 redegjør for hvilken rolle og hvilke oppgaver preses har i dag. Det er lagt vekt på at presesfunksjonen har vært i utvikling, og utvalget har satt gjeldende ordning for preses inn i et historisk perspektiv. Dagens preses, biskop Olav Skjevesland, gir en personlig orientering om sine erfaringer som preses.

Kapittel 3 drøfter hvilke konsekvenser det vil innebære å omgjøre det som i dag er et tillitsverv til et fast embete.

Kapittel 4 drøfter hvordan preses sin pastorale tilsynstjeneste skal avgrenses. Utvalget drøfter muligheter for en geografisk avgrensning og en ikke-geografisk avgrensning av tilsynsområde.

Kapittel 5 drøfter hvordan en fast preses skal velges. I dag velges preses av og blant sittende biskoper. Utvalget er samstemt i at dette bør utvides noe ved omgjørelse til fast embete. Utvalgets flertall vil gjøre det mulig for en person som ikke er biskop å bli valgt til preses, mens utvalgets mindretall anbefaler at preses fortsatt skal velges blant sittende biskoper. Hele utvalget foreslår å utvide dagens valgkomite, som oppnevnes av Bispemøtet, til en nominasjonskomite bestående av tre biskoper oppnevnt av Bispemøtet samt de valgte lederne for Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd, og med en biskop som leder. Utvalget er delt i spørsmålet om stemmerett. Utvalgets flertall mener at Kirkemøtet skal velge preses, mens et mindretall går inn for at biskopene og lederne av de sentralkirkelige råd velger preses.

Kapittel 6 drøfter funksjonstiden for preses. Etter gjeldende regler velges preses for 4 år. Utvalgets flertal mener at en avgrensning i funksjonstid bør videreføres, og foreslår en øvre grense på 10 år. Et mindretall i utvalget vil ikke anbefale noen åremålsordning for en fast preses.

Kapittel 7 presenterer tre konkrete modeller for etablering av et fast embete som preses. Utvalget drøfter innledningsvis fire elementer, nemlig arbeidssted/kontor, tilsynstjeneste, domkirke og bosted for preses. Hele utvalget anbefaler enstemmig at kontor/arbeidssted for presesoppgavene legges til Oslo, fortrinnsvis i en samlokalisering i Kirkens hus. Utvalgets flertall anbefaler prinsipielt en ikke-geografisk tilsynstjeneste, med den

kirkelige tjeneste ved sykehusene som mest aktuell. Dersom en geografisk tilsynstjeneste likevel legges til grunn, vil utvalgets flertall anbefale at dette legges til Oslo bispedømme. Ett medlem anbefaler tilsynstjenesten lagt til Trondheim. Hele utvalget anbefaler at preses gis rett til å bruke både Oslo domkirke og Nidarosdomen. Utvalgets flertall anbefaler at det etableres en tjenestebolig for preses i Oslo, mens ett medlem anbefaler tjenestebolig i Trondheim.

Kapittel 8 drøfter hvordan en ny ordning kan innføres, samt mulige overgangsordninger. Hele utvalget legger til grunn at ny ordning bør være innført i 2014. Utvalget er delt i sin anbefaling når det gjelder perioden 2010-2014.

Kapittel 9 redegjør kort for enkelte økonomisk-administrative konsekvenser av de foreslåtte tiltakene. Enkelte kostnader i forbindelse med etablering og normal drift identifiseres, og mulige behov for revisjon av regelverk påpekes.

1. Bakgrunn og mandat

1.1 Bakgrunn

Arbeid i Bispemøtet

Bispemøtet har gjennom flere år drøftet funksjonen som Bispemøtets preses og hvordan rammevilkårene for utøvelsen av dette vervet kan styrkes. Det vises til Bispemøtets protokoll i sak 18/05, sak 28/07 og sak 18/08.

Bispemøtet nedsatte i mars 2008 en intern arbeidsgruppe som utredet hvordan Bispemøtets arbeidsform kunne videreutvikles og rammebetingelsene for utøvelsen av vervet som preses styrkes. Et foreløpig notat fra arbeidsgruppen ble drøftet av Bispemøtet i oktober 2008 og arbeidsgruppens utredning ble behandlet av Bispemøtet i januar 2009. Arbeidsgruppen presenterte i sin utredning ”Bispemøtets arbeidsform med særlig vekt på presesfunksjonen” tre modeller for hvordan presesfunksjonen kunne styrkes; 1) ambulerende preses med lokalt frikjøp, 2) fast preses i eksisterende bispedømme, 3) opprettelse av nytt bispeembete med presesfunksjonen som fast oppgave.

Arbeidsgruppen anbefalte modell 3), med følgende begrunnelse (s.23):

Det er arbeidsgruppens forutsetning at et fast presesembete viderefører dagens kontorlokalisering i Kirkens hus. Forslaget om et fast presesembete er reist i forbindelse med ønske om å styrke de funksjonene preses i dag er tillagt. Dette handler i stor grad om tettere kontakt med andre sentralkirkelige organer, politiske miljøer, samt presse og massemedia. En lokalisering av et fast presesembete utenfor Kirkens hus og Oslo vil derfor ikke bidra til å styrke presesfunksjonen slik arbeidsgruppen har redegjort for.

Arbeidsgruppen beskrev modell 3) på følgende måte:

Modell 3 innebærer at det bør være en fast presesbiskop, men at dette ikke bør knyttes til et av de eksisterende bispeembeter. Arbeidsgruppen tenker seg at det kan opprettes et nytt bispeembete, men at det ikke opprettes noe nytt bispedømme. Modellen har derfor klare likhetstrekk med ordningen i Uppsala i Sverige.

Modellen rommer følgende elementer (s.22f):

- Det opprettes et nytt bispeembete, men ikke noe nytt bispedømme.
- Oppgavene til preses blir omtrent som i dag.
- Den nye biskopen blir biskop i Oslo bispedømme, og får for eksempel domprostiet som sitt pastorale område. Dette betyr at Oslo bispedømme får to biskoper – preses og Oslo biskop.
- Arbeidsgruppen tenker seg en arbeidsfordeling mellom disse tilsvarende oppgavefordelingen mellom Erkebiskopen i Uppsala og Biskopen i Uppsala stift i Sverige. Dette innebærer bl.a. at det er Oslo biskop som sitter i bispedømmerådet og har ansvar for ordinasjoner i bispedømmet.
- Bispemøtets sekretariat styrkes med en teologisk rådgiver

Bispemøtet vedtok på dette grunnlag å be Regjeringen opprette et tolvte bispeembete med presesvervet som hovedoppgave. Det fremgår av vedtaket og dets premisser at Bispemøtet forutsetter at det her er snakk om å styrke en funksjon som allerede eksisterer og at den tolvte biskop lokaliseres i Oslo. Bispemøtet ville altså ikke opprette noe nytt, men styrke rammebetingelsen for god varetakelse av en allerede eksisterende funksjon. Som hovedelement i behovet for å styrke presesfunksjonen nevnes ønsket om å styrke samhandlingen med de øvrige sentralkirkelige organer, først og fremst Kirkerådet og Mellomkirkelig råd.

Bispemøtets vedtak i sak 3/09 lyder:

1. For å styrke rammene for utøvelsen av presesfunksjonen med de oppgaver som i dag tilligger denne, anbefaler Bispemøtet at det opprettes et nytt bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave.
2. Bispemøtet vil understreke at en slik utvikling av presesfunksjonen ikke betyr endrede relasjoner mellom biskopene eller svekkelse av den enkelte biskops regionale myndighet og ansvar.
3. Forutsetning for en slik ordning er at også dette bispeembete skal ha sin forankring i en konkret tilsynstjeneste. Dette kan gjøres uten at det opprettes et nytt bispedømme. Bispemøtet viser i denne sammenheng til ordninger i andre kirker.
4. Bispemøtet vil peke på det ønskelige i at det nye preseseembete er på plass i god tid før 2013. Det er mye som taler for at en ved det ordinære presesvalget i 2010 kan foreta et overgangvalg etter gjeldende regler, men med funksjon etter ny ordning. Det vil bety at preses tiltrer det nye embetet og det velges en ny biskop i det bispedømme preses forlater.
5. Det er mange viktige spørsmål som må utredes nærmere. Flere slike spørsmål er tatt opp i utredningen og har vært drøftet i Bispemøtet.
6. Bispemøtet ber Kultur- og kirkedepartementet ta initiativ til å etablere et tolvte bispeembete i Den norske kirke med presesfunksjonen som hovedoppgave. Bispemøtet ber om at det stilles ressurser til rådighet slik at Bispemøtet kan utrede nødvendige spørsmål i samvirke med andre kirkelige instanser.

Protokolltilførsel:

Nidaros biskop er uenig i at utredningen alt nå knyttet presesfunksjonen til et bestemt bispedømme og sted. Utredningen behandler i for liten grad den symbolfunksjon som vil kunne bli knyttet til en fast preses i Den norske kirke.

Demokratiutvalget (Bakkevig-utvalget II)

Parallelt med Bispemøtets interne utredningsarbeid, ble spørsmålet om styrking av funksjonen som Bispemøtets preses drøftet i demokratiutvalget som avga innstillingen ”Styrket demokrati i Den norske kirke” 13. mai 2008. Her foreslås ”at presesfunksjonen kan styrkes ved at vedkommende bispeembete gis rammevilkår som bedre legger til rette for utøvelsen av presesfunksjonen ... Det kan vurderes om dette skal gjøres ved å

opprette et tolvte bispeembete” (s.54). Begrunnelsen er motivert ut fra arbeidet med å styrke demokratiet forstått som et demokrati med kirkelig representativitet, og bidrar etter demokratiutvalgets oppfatning til å styrke balansen mellom embete og råd.

Demokratiutvalget utvidet Bispemøtets perspektiv da utvalget foreslo å opprette et tolvte bispeembete. Demokratiutvalget foreslo ingen konkret modell hvor hvordan dette kunne skje. Demokratiutvalgets begrunnelse for forslaget var todelt: styrke presesfunksjonen og styrke demokratiet

Når det gjelder bispeembetets medvirkning i kirkelige styringsorganer, har arbeidsgruppen drøftet dette i lys av forslaget om en vesentlig økning av antall valgte leke representanter og ut fra om rammevilkårene for bispeembetets faglige medvirkning bør styrkes. Det kan vurderes tiltak med henblikk på om forholdet mellom bispeembete og folkevalgte bør ekvivaleres bedre....

...Presesfunksjonen i Bispemøtet kan styrkes ved at vedkommende bispeembete gis rammevilkår som legger bedre til rette for utøvelsen av presesfunksjonen i Bispemøtet og de demokratisk valgte styringsorganer. Det kan vurderes om dette skal gjøres ved å opprette et tolvte bispeembete. Det ligger ikke innenfor arbeidsgruppens mandat å ta standpunkt til detaljene i et slikt forslag. Men arbeidsgruppen vil understreke at forslaget kan være et element i styrkingen av demokratiet i Den norske kirke forstått som et demokrati med kirkelig representativitet (s.54.)

Demokratiutvalget har et noe annet innsteg i problematikken og et noe videre perspektiv for sitt forslag enn hva som var tilfelle i Bispemøtets premisser. Demokratiutvalgets innstilling ble sendt ut på omfattende høring. Noen - men ikke mange - uttalte seg om forslaget om en tolvte biskop, de fleste av disse med tilslutning.

Kirkemøtet, Regjeringen og Stortinget

I sin behandling av demokratiutvalgets innstilling vedtok Kirkemøtet 2008 enstemmig at de ser et sterkt behov for å styrke rammebetingelsene for utøvelsen av vervet som preses der også opprettelsen av et tolvte bispeembete vurderes.

Kirkemøtet uttalte følgende om presesfunksjonen (sak KM 12/08):

Kirkemøtet viser til at oppgaven som preses er så arbeidskrevende at både bispetjenesten i eget bispedømme og selve presesfunksjonen blir skadelidende. Kirkemøtet ser derfor et sterkt behov for å styrke vilkårene for utøvelsen av presesfunksjonen. Dette vil også bidra til å ivareta balansen mellom embete og råd når antallet leke medlemmer av bispedømmeråd/Kirkemøte økes. Kirkemøtet vil på denne bakgrunn gi uttrykk for støtte til forslag om å styrke rammebetingelsene for utøvelse av vervet som Bispemøtets preses, der også opprettelse av et 12. bispeembete vurderes.

I Ot.prp. nr 34 (2008-2009) gir Regjeringen støtte til forslaget om å styrke presesfunksjonen, og ba Stortinget om en prinsipiell tilslutning.

Departementet skriver bl.a:

Departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen. Dette omfatter også å opprette et tolvte bispeembete. Opprettelse av et tolvte bispeembete krever ikke endringer i kirkeloven.

Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité tok i Innst.O.nr 57 (2008-2009) til etterretning at departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen og opprette et tolvte bispeembete. Komiteen uttalte følgende om presesfunksjonen:

Komiteen har merket seg at Bakkevig-utvalget mener at presesfunksjonen bør styrkes og at utvalget tok til orde for opprettelse av et tolvte bispeembete. Bisperådet har i sitt hørings svar til Bakkevig-utvalgets innstilling sagt at de støtter utvalget hva gjelder forslaget om å styrke presesfunksjonen. Bispemøtet har også i eget vedtak bedt om at det opprettes et tolvte bispeembete.

Komiteen tar til etterretning at departementet er innstilt på å styrke presesfunksjonen og opprette et tolvte bispeembete. Komiteen er kjent med at det gjenstår svært mye arbeid og mange uløste problemstillinger før en slik nyordning kan innføres. Komiteen viser til at departementet mener en slik nyordning kan innføres uten endringer i kirkeloven dersom preses velges av og blant biskopene. Komiteen er enig i dette, men tar forbehold om hvilken type ordning som til slutt skal velges. Komiteen legger til grunn at Stortinget får til behandling sak om styrking av presesfunksjonen i kirken etter at kirken selv har tatt stilling til hvilke modeller den mener er mest aktuelle for styrking av presesfunksjonen. Komiteen ber Regjeringen fremlegge egen sak for Stortinget hvor disse problemstillingene avklares.

Komiteens forslag ble vedtatt i Odelstinget 27. april 2009. I mellomtiden hadde departementet bedt Bispemøtet om å fortsette arbeidet med å utrede konkrete forslag til hvordan en styrket presesfunksjon kan tilrettelegges. Bispemøtet vedtok sammen med Kirkerådet å nedsette et utvalg til å utrede enkelte konkrete spørsmål på bakgrunn av de føringer som er lagt av Bispemøtet i tidligere behandling av denne saken.

Utvalget ble oppnevnt i mars 2009, men først 8. juni 2009 forelå en skriftlig henvendelse fra Departementet om saken. Utvalget ble gjort kjent med brevet i sitt møte 23. juni 2009. Departementet ber Bispemøtet og Kirkemøtet innen 25. november 2009 gi uttalelse og ta stilling til bl.a. følgende spørsmål: Hvilke oppgaver skal den tolvte biskop ha? Hvordan skal en ny preses utpekes? Hvor skal preses lokaliseres?

1.2 Utvalgets sammensetning

Utvalget ble gitt følgende sammensetning:

Biskop Laila Riksaasen Dahl, leder
Domprost Knut Andresen

Professor Knut Lundby
Seniorrådgiver Per Kristian Aschim
Generalsekretær Christofer Solbakken.

Bispemøtets sekretariat ivaretar sekretariatsfunksjonene for utvalget.

1.3 Utvalgets mandat

I notat til utvalget av 17.april 2009 har Bispemøtet og Kirkerådet uttalt følgende om utvalgets mandat:

Bispemøtet ser for seg å styrke presesfunksjonen gjennom å etablere et nytt bispeembete med presesfunksjonen som fast oppgave. For å være biskop må preses imidlertid ha en reell tilsynsfunksjon overfor menigheter. Preses må derfor ha et tjenestedistrikt, men ikke nødvendigvis et eget bispedømme med eget bispedømmeråd.

Bispemøtet har forutsatt at oppgavene lagt til preses hovedsakelig skal være de samme som i dag. Forslaget innebærer i seg selv derfor ikke å innføre noe nytt, men å styrke rammebetingelsene for noe vi allerede har.

Bispemøtet har i sitt arbeid, som også er kommunisert med departementet, sett for seg et tofasert løp. Valget av fast preses (ny tolvte biskop) kan skje høsten 2010 etter de regler som i dag gjelder for valg av preses. Dette vil da være en midlertidig ordning, begrenset til dette ene valget.

I forbindelse med stat/kirke-reformen er Kirkerådet i gang med å utrede hvordan nominasjon, valg og utnevning av biskoper skal skje etter at kirkelig statsråd ikke lenger skal utnevne biskoper. Prosedyren for valg av preses bør inngå i dette utredningsarbeid. Dette vil legge grunnlag for en permanent ordning for valg av preses.

På bakgrunn av ovennevnte bes utvalget om å utrede:

1. En nærmere avgrensning av preses sine oppgaver på bakgrunn av Bispemøtets vedtak.
2. Pastoralt område for preses, eventuelt også inkludert forholdet mellom preses og regional/stedlig biskop.
3. Regler for valg av preses.
4. Funksjonstid for preses.
5. På bakgrunn av ovenstående bes utvalget om å foreslå inntil tre modeller for ny ordning, i tillegg til eventuelle midlertidige ordninger. For hver foreslått modell bør det inngå en implementeringsplan.
6. Økonomisk-administrative konsekvenser.

Utvalget bes om å ferdigstille sitt arbeid innen 15. juni 2009.

Bispemøtet og Kirkerådet vil sammen ta stilling til sakens videre behandling.

Bispemøtet bruker betegnelsen ”arbeidsgruppe” om den gruppe som er nedsatt. Ved å endre betegnelsen til ”utvalg” har gruppen ønsket å unngå sammenblanding mellom sitt arbeid og den interne ”arbeidsgruppe” i Bispemøtet som forberedte saken for behandling i Bispemøtet i januar 2009.

1.4 Utvalgets drøfting og presisering av mandatet

Utvalget forstår sitt mandat slik at det er Bispemøtets vedtak som er retningsgivende for utvalgets mandat. Utredningen fra arbeidsgruppen som lå til grunn for Bispemøtets behandling, danner premisser for Bispemøtets vedtak. Utredningen inneholder verdifullt materiale for så vel dette utvalgets utredningsmandat og oppgave som Bispemøtets videre arbeid med spørsmålet om egen arbeidsform og presesfunksjonen.

Bispemøtets arbeid med presesfunksjonen i 2005-09 (sak BM 18/05, 18/08, 29/08 og 3/09) har hatt som forutsetning og basis presesfunksjonen slik denne i dag er innarbeidet i Bispemøtet og i vår kirke. Bispemøtet har lagt til grunn for arbeidet med saken at presesfunksjonen ikke skal endres.

På dette grunnlag har Bispemøtets hovedansvar vært å videreutvikle og styrke Bispemøtets arbeidsform. Styrking av presesfunksjonen er et ledd i dette. Bispemøtet har lagt til grunn at presesfunksjonen styrkes gjennom å forbedre rammevilkårene for utøvelse av eksisterende oppgaver.

Utvalgets medlemmer Andresen og Lundby legger i tillegg til dette til grunn at utviklingen av saken det siste året, viser at Bispemøtets opprinnelige utgangspunkt krever videre gjennomtenkning og supplering. Det virkemiddel som nå er aktuelt for å følge opp Bispemøtets anliggende om å styrke presesfunksjonen, er å innføre et nytt tolvte bispeembete for en fast preses. Dette er en ny ordening i vår kirke. Saken må derfor utredes også med henblikk på de spørsmål som da reiser seg. Dette aktualiserer samtidig hvordan funksjonen som ledende biskop i vår kirke skal ivaretas i fremtiden.

2. Preses sine oppgaver

2.1 Utvikling av funksjonen som preses

Tittelen *preses* er relativt ny. Formelt ble benevnelsen innført som følge av det reglement for Bispemøtet som ble fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon 30. november 1934. ”Præses” var den biskop som ble valgt som møteleder i Bispemøtet, fikk funksjonstid på ett år og gitt i oppgave å sammenkalle neste Bispemøte.

Funksjonen som ledende biskop i Norge er eldre enn presesfunksjonen. Karakteristisk for funksjonen som ledende biskop er at den ikke er forhåndsdefinert. Den er avledet av at det er bestemte oppgaver og definerte relasjoner som skal og må ivaretas av én av biskopene på vegne av de andre. Funksjonen som ledende biskop er, som følge av dette,

derfor beskrevet på ulike måter og med ulike benevnelser opp gjennom historien. Denne historie utgjør et bakteppe av fakta for dagens diskusjon om presesfunksjonen.

Utvalget anser det ikke nødvendig å redegjøre i detalj for utviklingen fra bispeembetene ble etablert i Norge rundt 1070 og frem til i dag. Utvalget vil imidlertid peke på det karakteristiske hovedtrekk ved utviklingen:

Hovedkonklusjonen etter en historisk gjennomgang er entydig: Sidestillingen, jevnbyrdigheten og likeverdigheten mellom biskopene – og bispeembetene i vår kirke – har siden reformasjonen vært det helt dominerende trekk.

Denne hovedkonklusjon trenger imidlertid en viss nyansering. Dette kan gjøres ved å peke på de mest synlige unntak fra hovedregelen. Unntakene finnes i de situasjoner hvor én må representere de andre og utviklingen av presesfunksjonen i Bispemøtet de siste 30 år (se innrykket tekst nedenfor).

Det har vært og er nødvendig at én av biskopene – på grunn av bestemte anledninger eller arrangementer, relasjonen til andre instanser og myndigheter eller i forhold til tradisjon og historie – i praksis har en funksjon som ledende biskop og opptrer på vegne av de andre. Det kan gjelde både ”i gavnet”, men kan også gjelde ”i navnet”.

Bestemmende er hvordan andre instanser velger å forholde seg til biskopene. Dette gjelder i særlig grad Kongen, Kirkedepartementet (og andre statlige myndigheter), de øvrige biskopene/Bispemøtet og i nyere tid de kirkelige råd. De oppgavene som følger av dette, er med på å gi den biskop eller de biskoper som ivaretar dem, et ledende preg i forholdet til de andre biskopene.

Hovedkonklusjonen av den historiske gjennomgang (se innrykket tekst nedenfor) er at Oslo biskop og Nidaros biskop ivaretar en funksjon som ledende biskop ved særskilte anledninger. Dette er forårsaket av Oslos hovedstadsfunksjon og nasjonalhelligdommens lokalisering i Trondheim. Presesfunksjonen har i meget liten grad – i denne periode – vært knyttet til rikskirkelige oppgaver. Den er avgrenset i samsvar med egen definisjon: et formannsverv for biskopene.

I dette inngår disse elementer:

I relasjonen til kongehuset ivaretar Oslo biskop representasjonsoppgaver. De siste år er i noen grad statsbesøk også lagt til Trondheim med den følge at Nidaros biskop er gitt en representasjonsfunksjon i egenskap av stedets biskop. Det samme gjelder ved enkeltstående anledninger også noen av de andre biskopene. Unntak er også kongekroningene (1818, 1860, 1872 og 1906) og kongesigningene (1958, 1991 og jubileum i 2006) som – etter tradisjonen, Nidarosdomens posisjon som nasjonalhelligdom og den derav følgende bestemmelse i Grunnloven om kroning (opphevet 1908) – ivaretas av Nidaros biskop. Oslo biskop har fra 1746 høyere rang enn de øvrige biskopene.

I relasjonen til Stortinget og Regjeringen ivaretar Oslo biskop kirkelig betjening og representasjonsoppgaver i egenskap av stedets biskop. Det gjelder f.eks ved Stortingets åpning og gudstjenesten for stortingsrepresentantene i Oslo domkirke.

Den nasjonale markering av Grunnlovens 100-årsjubileum i 1914 skjedde med en gudstjeneste i Nidarosdomen der Kongen deltok i spissen for Stortinget og Regjeringen. Samtlige biskoper deltok med Nidaros biskop som ansvarlig.

Møter / konsultasjoner m.v. i forhold til offentlige myndigheter i Oslo ivaretas gjennom særlig oppnevning av Bispemøtet og Kirkerådet. Her er alle biskopene sidestilt. Geografisk nærhet og at Oslo biskop var preses fra Bispemøtet ble formelt opprettet i 1934, har imidlertid gitt Oslo biskop en mer sentral funksjon enn de andre biskopene.

I relasjonen biskopene imellom har Oslo biskop hatt en ledende funksjon i egenskap av fast bispeordinator i Oslo domkirke (fra 1814) og som preses i tiden 1934-98 i henhold til sedvane. Oslo og Oslo biskops rolle er imidlertid svekket de siste 20 år (Alterboken av 1992) ved at

- Bispeordinasjonene ikke lenger foregår i Oslo domkirke
- Bispemøtets preses er ordinator
- Funksjonen som Bispemøtets preses ikke lenger etter sedvane tillegges Oslo biskop

En sammenligning mellom bispeembetene etter hvem som utnevnes, har gjort det naturlig å oppfatte at Oslo bispeembete har en høyere status enn de andre – fordi embetet normalt besettes av en som allerede er biskop (8 av 14 de siste 200 år). Også tilknytningen til presesfunksjonen etter 1934 - i tillegg til hovedstadsfunksjonen m.v. – har hatt betydning for dette (6 av 7 siden 1934).

Også – kanskje i særlig grad – har flere av embetsinnehavernes personlige lederautoritet her hatt betydning. Antall biskoper som er dr. theol. er også vesentlig høyere i Oslo.

Det bispeembete som kommer nærmest ut fra en slik uformell statusvurdering, er Nidaros (5 av 15 de siste 200 år var biskoper da de ble utnevnt).

Oslo biskops rolle er svekket etter 1998 da valg av preses begynte ”å gå på omgang” for 4 år ad gangen og ”den flate struktur” ble bekreftet da biskopene i Møre, Nidaros og Agder/Telemark ble valgt.

Da dette ble endret i 1998 sa Bispemøtet (sak 21/98) om Oslo biskops funksjoner og presesfunksjonen: I forkant av valgene hadde Bispemøtet en utførlig samtale om en rekke viktige spørsmål med tilknytning til valget. Oslo biskop reiste spørsmålet om en presisering av de funksjoner som ligger til henholdsvis Oslo biskop og presesfunksjonen. På bakgrunn av den sammenveving av Oslo bispeembete og presesfunksjonen som i praksis har funnet sted, var det enighet om nødvendigheten av å foreta en grenseoppgang mellom disse funksjoner. Denne grenseoppgang er ikke gjort. Den foreliggende sak om presesfunksjonen som fast knyttet til et tolvte bispeembete, er etter utvalgets mening en konkret foranledning til nå å gjøre dette.

I relasjonen til Kirkedepartementet er biskopene sidestilt i rollen som rådgiver og sakkyndig. Det finnes noen få tidsavgrensede unntak – i hovedsak praktisk begrunnet – der Oslo biskop er gitt en ledende rolle.

Biskopene har i nyere tid valgt en annen biskop enn Oslo biskop (men også Oslo biskop) som talsmann i forhold til Kirkedepartementet i egenskap av arbeidsgiver.

Både Bispemøtet og de sentralkirkelige råd utfyller den rollen i forhold til Kirkedepartementet som tidligere hver enkelt biskop ivaretok hver for seg.

I relasjonen til de kirkelige råd er biskopene sidestilt ved at alle er medlemmer av Kirkemøtet. Bispemøtets preses er oppnevnt av Bispemøtet som fast medlem av Kirkerådet fra 1998.

Bispemøtet oppnevner biskoper til de øvrige råd.

Kirkemøtets representasjonsreglement fra 1996 fastsetter at Kirkemøtet/Kirkerådet og Bispemøtet er sidestilt i forhold til representasjon på vegne av Den norske kirke – jf f.eks undertegnelsen av Porvoo-avtalen med den anglikanske kirke i 1996. (Porvoo-avtalen gjelder kirkefelleskap mellom den anglikanske kirke på det britiske øyer og de lutherske kirker i Norden og Balticum). Organene kan avgjøre at bare én av instansene forestår representasjonen. Bispemøtets preses har rang foran Kirkerådets leder og Mellomkirkelig råds leder – når representasjonen gjelder på vegne av Den norske kirke og lederne opptrer samtidig.

For nasjonale kirkelige funksjoner er Oslo domkirke og Nidarosdomen hovedarenaer med de derav følgende forpliktelser for Oslo biskop og Nidaros biskop. Oslo domkirke og Nidarosdomen

er de eneste domkirker som mottar statstilskudd til virksomheten (1 mill i Oslo og 3 mill i Trondheim). Dette er begrunnet i de riksdekkende funksjoner.

Den nasjonale kirkelige markering av 1000-årsjubileet for kristendommens innførelse ble lagt til Moster i 1995, der Bjørgvin biskop var ansvarlig og samtlige biskoper deltok. De store nasjonale kirkejubileer i nyere tid ble feiret i 1930 og 1980 (900 og 950 år etter Stiklestad) og i 1953 og 2003 (800 og 850 år etter grunnleggelsen av Den norske kirkeprovins) i Nidarosdomen med Nidaros biskop som ansvarlig. De største internasjonale kirkekonferanser som er blitt holdt i Norge er Den økumeniske ungdomskonferansen i Oslo i 1948 og Generalforsamlingen i Konferansen av Europeiske Kirker (KEK) i Trondheim i 2003. Nidarosdomen ble valgt som sted på vegne av de nordiske kirker da Porvoo-avtalen ble underskrevet under en festgudstjeneste 1. september 1996 med Nidaros biskop som ansvarlig

Det eneste pavebesøket i Norge (1989) ble markert ved en katolsk messe ved Akershus festning i Oslo, på torget i Tromsø og ved en økumenisk forbønngudstjeneste i Nidarosdomen. Ved alle anledninger var det stedets biskop som var ansvarlig – og ikke preses.

Oppsummerende:

Denne gjennomgang kan ikke sies å forrykke hovedkonklusjonen om at biskopene – og bispeembetene i vår kirke – både formelt og reelt har vært og er sidestilte.

De nasjonale kirkelige funksjoner ivaretas i hovedsak av Oslo biskop og Nidaros biskop – i nyere tid også i noen grad av preses. Når nasjonale markeringer legges til andre bispedømmer, har stedets biskop ansvaret.

Oslo domkirke har riksfunksjoner som følge av sin beliggenhet i hovedstaden med Slottet, Regjeringsbygningen og Stortinget.

Når nasjonale kirkelige markeringer er blitt lagt til Nidarosdomen og Erkebispegården, er det med basis i stedets tradisjon og historie helt tilbake til grunnleggelsen av Den norske kirkeprovins i 1153 og symbolfunksjonen som nasjonalhelligdom. Dette innbefatter både det statlige og kirkelige. Kirkelig sett utgjør stedet landets eneste riksanlegg.

2.2 Presesfunksjonen de siste 30 år

Fra 1980-tallet og utover begynte det å skje endringer som hadde innholdsmessige konsekvenser for presesfunksjonen og deretter i selve presesfunksjonen formelt. Nedenfor (se innrykk) redegjøres det for hovedtrekkene i denne utviklingen.

Hovedkonklusjonen etter de siste 30 år utvikling peker tydelig i retning av en permanent og styrket funksjon som ledende biskop. Disse endringene samles i funksjonen som Bispemøtets preses.

Bispemøtet er et kollegialt rådslagnings- og samordningsorgan. Dette understrekes i bestemmelsene om Bispemøtet og Bispemøtets arbeidsutvalg. Presesfunksjon utvides og styrkes ved at den også gjelder utenom og mellom møtene. Samtidig er det tydelig at også utøvelsen av presesfunksjonen skal skje på grunnlag av kollegialiteten mellom biskopene. Det er bispeembetet som er personlig – ikke presesfunksjonen. Å være preses er en funksjon som skal ivaretas i kollegialitet med de andre. Det er det bispeembetet som preses allerede innehar, som er personlig. Å være preses er en kollegial tilleggsfunksjon.

Bispeembetets personlige karakter kommer også til uttrykk ved at Bispemøtet ikke kan binde biskopene i deres embetsutøvelse. Følgelig er ikke Bispemøtet et organ som er overordnet biskopene.

Bispemøtets preses er derfor heller ikke overordnet biskopene – men representerer biskopene på de konkrete områder hvor Alterbok, reglement eller forretningsorden gir preses slik fullmakt.

Utfyllende om utviklingen de siste 30 år:

Ved kronprinsregentens res. 19. oktober 1990 ble det fastsatt at Bispemøtets preses – og ikke Oslo biskop – skal vigsle nye biskoper. Samtidig ble det bestemt at vigsling av nye biskoper skal skje i domkirken i det bispedømmet hvor den nye biskopen skal tjenestegjøre og følgelig ikke i Oslo domkirke. Dette ble tatt inn i Alterboken av 1992. Konsekvensen er en svekkelse av Oslo og en styrking av preses.

En lovhjemmel for Bispemøtene var innført i Lov om Den norske kirkes ordning av 29. april 1953. Da denne ble videreført ved lovrevisjonen 8. juni 1984 kom en viktig tilføyelse: Bispemøtet avgir uttalelse i saker som det blir forelagt av vedkommende departement eller Kirkemøtet. Det legges altså nå formell vekt på biskopenes kollegialitet i utøvelsen av bispeembetet idet reglementet forutsetter at biskopene i visse saker kan avgis felles uttalelse. Det hadde biskopene tidligere gjort i enkelte tilfelle, men nå ble det institusjonalisert. Endringen skjedde i full forståelse med Bispemøtet. Nå legges det altså ikke lenger bare vekt på den enkelte biskop som sakkyndig, men også på Bispemøtet som kollegium.

Ved begge anledninger (1953 og 1984) var ikke presesfunksjonen i fokus og bestemmelsen om årlige valg av preses ble videreført i Bispemøtets reglement av 1985.

Vektleggingen av Bispemøtet som kollegium av biskopene har også konsekvenser for forståelsen av presesfunksjonen idet preses skal være talsmann for biskopenes felles synspunkter og anliggender. Dette innebærer en styrking av presesfunksjonen. Jf til dette Bispemøtet behandling (sak BM 4/94) av ”Biskopenes og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur” og Kirkemøtets oppfølging (sak KM 15/94).

Også da Lov om Den norske kirke ble vedtatt 7. juni 1996 ble lovbestemmelsen om Bispemøtet i all hovedsak videreført. Men denne gang skjedde det endringer i forhold til presesfunksjonen – både i det reglement for Bispemøtet som ble fastsatt ved kgl.res. 6. juni 1997 og i den forretningsorden for eget arbeid som Bispemøtet nå fikk hjemmel til å fastsette selv, jf sak BM 21/97 med endringer både i 1999 og 2004.

Presesfunksjonens lederrolle ble utvidet. Nå fastsettes det eksplisitt at funksjonen også gjelder utenom og mellom møtene. Presesfunksjonen formaliseres altså som en helårsfunksjon og ikke bare en møtelederfunksjon. Denne del av presesfunksjonen får i 1997 samtidig en avgrensning gjennom bestemmelsene i forretningsordenen om Arbeidsutvalget. Samlet sett representerer disse endringer en styrking av presesfunksjonen.

De løpende oppgaver i forhold til media, kontakten med saksbehandlingen og drøftelser i Kirkens Hus i Oslo, deltagelsen i prosesser og diskusjoner og møter i de kirkelige styringsorganer strekker seg over hele året. I tillegg kommer økende antall representasjonsoppgaver både nasjonalt og internasjonalt.

Valg av preses har alltid vært biskopenes ansvar. Helt siden presesfunksjonen ble formelt etablert i 1934 – og presesfunksjonen siden da etter sedvane har vært ivaretatt av Oslo biskop – er det grunn til å anta at valg av biskop i Oslo også har omfattet en vurdering av hvilken person som skal være preses. Dette har f.eks hatt det gjennomslag i valgene at en biskop er blitt utnevnt (forfremmet).

Da Reglement for Bispemøtet og Bispemøtets forretningsorden fastsatte at preses skal velges for 4 og visepreses for 2 år, ble konsekvensen av dette da Bispemøtets preses Andreas Aarflot sluttet i

1998 etter 21 års tjeneste at presesfunksjonen begynte å gå på omgang (Møre 1998-2002, Nidaros 2002-06, Agder og Telemark 2006-10).

Det medførte at bispevalgene – i Oslo og i andre bispedømmer – ikke skjedde ut fra en vurdering om hvilken person som også skal være preses. Situasjonen etter 1998 kan derfor ytre sett ha bidratt til å svekke presesfunksjonen – forstått som denne funksjonens kirke-demokratiske legitimitet. Med preses har selvfølgelig den tilstrekkelige kirkelige og kirke-demokratiske legitimitet i egenskap av utnevnt biskop.

2.3 Gjeldende regler for presesvervet

Biskopene kom sammen til et felles møte for første gang i 1917. I 1934 ble bispemøtene formalisert ved at det ved kongelig resolusjon ble fastsatt et reglement for Bispemøtet. Dette reglement omhandlet også presesfunksjonen.

Hjemmelsgrunnlag

At Bispemøtet skal ha en preses fremgår av Bispemøtets reglement § 3, fastsatt ved kongelig resolusjon av 6. juni 1997 med hjemmel i kirkeloven § 26.

Oppgaver for preses er regulert i Bispemøtets forretningsorden, fastsatt av Bispemøtet i medhold av reglementet, samt i Reglement for representasjon på vegne av Den norske kyrkja, fastsatt av Kirkemøtet 15. november 1996.

At Bispemøtet skal ha en preses, er fastsatt av Regjeringen og Stortinget. Hva som skal være preses sine oppgaver, er overlatt til Bispemøtet og Kirkemøtet å bestemme. Også i forbindelse med styrking av presesfunksjonen og opprettelse av et tolvte bispeembete, må det være Bispemøtet og Kirkemøtet som fastsetter preses sine oppgaver og funksjoner. Likevel må Departementet antagelig som en overgangsordning foreta enkelte justeringer i tjenesteordning for biskoper og andre relevante bestemmelser.

Hvem som er *valgbar* til presesvervet står ikke uttrykkelig beskrevet, men en må legge til grunn at dette er begrenset til møtets medlemmer, som er samtlige tjenestegjørende biskoper jf § 1. Ut over dette foreligger det ingen formelle valgbarhetskriterier. I praksis vil det imidlertid legges vekt på bl.a. kompetanse, ansiennitet, lederegenskaper og kommunikasjonsferdigheter.

Utvalget vil nedenfor drøfte nærmere spørsmål knyttet til valgbarhet til et nytt presesebete (kap. 5). At preses velges blant Bispemøtets medlemmer, dvs de tjenestegjørende biskoper, har sammenheng med at preses er en ”framfor-sitjar” (Robberstads kirkerett 1945), tillitsvalgt, talsperson og kollegieleder for biskopene. Preses må derfor ha kollegiets tillit, og kjenne kollegenes arbeid. Det er nærliggende å tenke seg at denne tilliten opparbeides gjennom fartstid i kollegafellesskapet.

Hvor preses skal ha kontor/arbeidssted er ikke direkte omtalt i reglement eller forretningsorden.

Reglementets § 4 sier at Bispemøtet skal ha sekretær. Heller ikke sekretærens lokalisering er omtalt. I praksis har Bispemøtet selv avgjort lokalisering av Bispemøtets sekretariat. Frem til 1997 var Bispemøtets sekretær en stiftskapellan hos Oslo biskop. Fra 1997 ble sekretærstillingen gjort til en heltidsstilling, og kontoret flyttet til Kirkens hus i Oslo. Samtidig fikk preses kontor plass ved siden av sekretæren. Noe av bakgrunnen for dette var at man ønsket en sterkere samhandling og kommunikasjon i det daglige med de sentralkirkelige rådsorganer. Bispemøtet vedtok å videreføre denne samlokalisering da de sentralkirkelige råd flyttet fra Underhaugsveien til Rådhusgata i Oslo.

Det er derfor Bispemøtet selv som har kompetanse til å fastsette hvor Bispemøtets sekretær - nå generalsekretær - skal ha sitt kontor. Ved opprettelsen av et nytt bispeembete (presesembetet) må det tas høyde for dette forhold ved at det skjernes mellom preses og Bispemøtets sekretariat.

Arbeid i Bispemøtet, inkludert oppgaver for preses, er nærmere regulert gjennom Bispemøtets forretningsorden, som fastsettes av Bispemøtet.

Funksjonstid

Funksjonstid for preses er 4 år, jf Reglement for Bispemøtet § 3. Det skal i tillegg velges en visepreses for 2 år.

Da Bispemøtets reglement er fastsatt ved kongelig resolusjon, innebærer dette at endringer i funksjonstiden for preses må fastsettes av Regjeringen ved ny kongelig resolusjon. Regjeringen kan også revidere reglementet slik at fastsettelse av funksjonstid flyttes fra kirkelig statsråd til et annet organ, for eksempel Bispemøtet eller Kirkemøtet.

Oppgaver i Bispemøtet

Som beskrevet ovenfor er det kirkens egne organer som fastsetter innholdet i presesvervet. Preses har oppgaver både i Bispemøtet og utenfor Bispemøtet. Preses sine oppgaver i Bispemøtet er omtalt i Bispemøtets forretningsorden, kap. 2.

Preses leder Bispemøtets og arbeidsutvalgets forhandlinger, § 5. Dette beskriver preses sine oppgaver når biskopene er samlet til plenums møte, samt i arbeidsutvalgets møter.

Preses er Bispemøtets fast oppnevnte medlem av Kirkerådet, § 6. Etter kirkeloven § 25 skal det være en biskop i Kirkerådet. Hvem denne biskopen skal være, står ikke nærmere presisert, men det står uttrykkelig at det er Bispemøtet som oppnevner. At det er preses som sitter i Kirkerådet, er derfor en ordning som Bispemøtet selv har fastsatt. Dette oppleves både av Bispemøtet og Kirkerådet/Kirkemøtet som en naturlig og ønskelig ordning. Her opptrer preses som representant for Bispemøtet utenfor Bispemøtets eget møte.

Preses representerer Bispemøtet i møte for ledende biskoper i Norden, § 7. Også her opptrer preses utenfor Bispemøtet.

Preses representerer Bispemøtet i media, og i sentralkirkelige og økumeniske sammenhenger, når ikke Bispemøtet har oppnevnt en annen biskop. Denne type representasjon viser at preses er tillitsvalgt og talsperson, og gjennom det også en biskop som i særlig grad representerer på vegne av de øvrige biskoper.

Det er imidlertid viktig å understreke at internasjonal og økumenisk representasjon ikke er forbeholdt preses. Tvert om er det et uttrykkelig ønske fra Bispemøtet, Kirkerådet og Mellomkirkelig råd at alle biskopene involveres i denne type representasjon.

Oppgaver utover Bispemøtets arbeid

Oppgavene ovenfor er oppgaver preses er gitt av sine bispekolleger i Bispemøtet. Ved siden av dette har også Kirkemøtet bidratt til å gi presesvervet et innhold. Preses er omtalt i Reglement for representasjon på vegne av Den norske kyrkja, fastsatt av Kirkemøtet 15. november 1996.

Det er Kirkemøtet og Bispemøtet som representerer Den norske kirke, jf pkt 3 første ledd i reglementet. Hvem som representerer ved ulike anledninger, avgjøres etter samtale mellom organene.

I reglementets pkt 7 heter det at: ”Tillitsverv i Kyrkjemøtet, Bispemøtet og dei sentralkyrkjelege råda vert rangerte i denne rekkjefølgja: Preses i Bispemøtet, leiaren i Kyrkjerådet, leiaren i Mellomkyrkjeleg råd og leiaren i Samisk kyrkjeråd.” Dette gjelder i de tilfeller der Kirkerådets leder og Bispemøtets preses representerer samtidig.

Kirken ønsker å være representert ved anledninger listet opp i følgende punkter (Reglementets pkt 6). Dette betyr at preses kan, men altså ikke må, utføre disse representasjonsoppdragene. I praksis er dette representasjonsoppdrag som fordeles på samtlige biskoper, selv om nok mye faller på preses.

- Nasjonale hendelser og markeringer i folkekirken.
- Offentlig arrangementer hvor kirken er invitert på bakgrunn av konstitusjonell status.
- Kirkelige arrangementer i utlandet.
- Arrangementer i andre kirke- og trossamfunn i Norge.
- Arrangementer i organisasjoner som arbeider innenfor Den norske kirke.
- Bispevigslinger under Porvoo-avtalen.
- Internasjonale kirkebesøk i Norge.

Ikke skriftliggjorte oppgaver

Det meste, for ikke å si alt, av det preses gjør som preses vil kunne innordnes til oppgavene som er listet opp ovenfor.

Oppgaven med å være talsperson i media øker i omfang. Preses vil gjennom dette personifisere kirkeledelsen på en sterk måte. Det vises i denne sammenheng til avsnitt. 3.4 nedenfor.

2.4 Å være preses i dag

Presesfunksjonen i dag følger av Bispemøtets mandat og arbeidsform. Presesfunksjonen og Bispemøtets arbeidsform kan ikke ses uavhengig av hverandre. Presesfunksjonen er en del av den måten Bispemøtet fungerer på – både under og mellom bispemøtene.

Bispemøtets innfallsvinkel til drøfting av presesfunksjonen har vært å se denne funksjonen som ett av flere virkemidler for å styrke Bispemøtets arbeidsform og dermed både Bispemøtet som organ i Den norske kirke og den episkopale dimensjon i vårt kirkestyre. Dette fremgår bl.a av sak BM 18/08.

Utredningen fra Bispemøtets interne arbeidsgruppe som lå til grunn for Bispemøtets behandling i sak 3/09 om Bispemøtets arbeidsform, sa bl.a. dette om presesfunksjonen i dag (side 15):

Presesfunksjonen er omtalt i Bispemøtets forretningsorden §§ 5-8. Preses velges for en periode på 4 år. Preses skal sørge for at biskopene innkalles til møte, samt lede forhandlingene i plenumsmøtene og i arbeidsutvalget. Preses er for øvrig fast oppnevnt representant i Kirkerådet og i det nordiske primatmøtet. Dessuten skal preses representerte Bispemøtet i media, sentralkirkelige og økumeniske sammenhenger, dersom ikke en annen biskop er valgt.

Preses er med andre ord en nasjonal kirkeleder med offisielle oppdrag i inn- og utland. En viktig funksjon, som også er økende i omfang, er kontakten med media. Preses blir i stor grad Den norske kirkes offisielle representant i riksmidlene. Han er til disposisjon og brukes i forbindelse med saker som angår kirkens liv i et bredt perspektiv.

Vervet som preses kommer i tillegg til tjeneste som biskop i eget bispedømme. Det er pr. i dag ingen frikjøpsordninger, eller alminnelige ordninger for reduksjon av tjenesten i stiftet. Preses trekkes derfor mellom eget bispedømme og oppgaver knyttet til presesvervet. Dette medfører at begge oppgaver har utilfredsstillende rammer.

Det er grunn til å understreke det store krav til tilstedeværelse som kreves av en biskop. Som ordinator, visitator og leder av prestetjenesten forventes det at biskopen er lett tilgjengelig. Biskopen er dessuten den fremste symbolske leder for den samlede kirkelige virksomhet i bispedømmet.

Siden 1997 har Odd Bondevik, Finn Wagle og Olav Skjevesland vært preses. Alle tre forteller om et tids- og arbeidskrevende verv, og at rammevilkårene for utøvelsen av vervet er utilfredsstillende.

Bispemøtets interne arbeidsgruppe sammenfattet presesoppgavene slik (side 20):

- representere Den norske kirke ved offisielle anledninger i inn- og utland
- representere Bispemøtet i Kirkerådet og andre sentralkirkelige sammenhenger
- vigsle biskoper
- lede Bispemøtet og Arbeidsutvalget
- representere Bispemøtet i media
- ivareta økumenisk og internasjonalt engasjement

Det ligger implisitt i dette at presesfunksjonen ikke lenger er avgrenset til en møtelederfunksjon mens Bispemøtet er samlet, men også gjelder utenom og mellom møtene. Dette er et forhold som har utviklet seg gradvis over tid. Presesfunksjonen er altså en helårsfunksjon. I dette ligger også bl.a at representasjonen i kirkelige organer ikke bare gjelder selve møtene, men også gjennom deltagelse i konsultasjoner, prosesser, saksforberedende drøftelser og løpende tilretteleggelse av profil og politikk. Dette representerer i seg selv en ønsket styrking av den episkopale dimensjon i det løpende kirkestyret. Det medfører også at Bispemøtet må ha et aktivt og fungerende sekretariat og samhandling med de kirkelige styringsorganer og deres sekretariater.

Mediefunksjonen omfatter i stor grad å stille opp ”der og da” når media selv setter dagsorden. Det økumeniske og internasjonale engasjement forutsetter og innebærer en løpende kontakt med Mellomkirkelig Råd som ansvarlig instans.

Funksjonen som Bispemøtets leder mellom møtene gjelder i stor grad ikke bare funksjonen som biskopenes felles talsmann i konkrete saker, men også funksjonen å virke samordnende både i forhold til biskopenes tjeneste og den episkopale dimensjon i kirkestyret.

Utvalget har bedt nåværende preses gjøre rede for oppgaver og svakheter ved presesfunksjonen slik den er i dag og gjengir nedenfor det svar som er mottatt fra preses, biskop Olav Skjevesland:

Olav Skjevesland: Å leve som preses - en personlig melding i punktvis form

Hovedforutsetninger

For presesvervet ligger det to forutsetninger i bunnen: a) Preses’ gjøremål er - i temmelig rund form - listet opp i BM.s forretningsorden”, §§5-8 – og b) preses er sidestilt og jevnbyrdig med de øvrige biskoper, som er selvstendige i sin embetsutøvelse.

Gjøremål

1. Sentralt i porteføljen står å forberede og lede BM og BM/AU; dette er stort sett tidsavgrensede gjøremål – utført i stor avhengighet av generalsekretærens innsats. Om disse gjøremål er tidsavgrensede, så innebærer presesvervet like fullt en kontinuerlig beredskap, Det merkes bl.a. på at preses oppfattes som en ”postkasse” for mange innspill og forslag fra høyst ulike organer og enkeltpersoner. Presesvervet er i dag en heltidsfunksjon.
2. I prinsippet skulle preses jevnlig være tilstede i BM.s sekretariat, men slik er det langt fra. Lykken er at de to stillingene i sekretariatet er/har vært meget vel ivaretatt. Det tilkommer en rekke andre, mer punktvis aktive nærværspplikter: fast sete i KR, deltagelse i møter med de nordiske biskoper og i Porvoo Primates’ Meeting, o.a. I tillegg dukker det opp en rekke saker/anledninger/foranledninger som kaller på initiativ der og da, ofte i samhandling med andre kirkelige organer. Vi har ved enkelte anledninger de siste år merket at mangel på tett samhandling i

- kirkens toppledelse, - med f.eks. svakt koordinert medieopptreden til følge. Permanent beredskap er nødvendig, være til stede, disponibel for løpende samhandling (dog i bevissthet om organenes egenart og kompetanseområde!).
3. Her er også en rekke andre gjøremål som tilskrives/forventes av preses:
- Være BM.s talsperson, representant i offentligheten mellom bispemøtene
  - Deltagelsen i KR (med tilhørende konsultasjoner og formøter) har som uttrykt og u-uttrykt forutsetning at preses skal representere den kirkefaglige kompetanse på godt nivå, og slik (med takt og tone!) opptre som en slags "kvalitetssikrer i debatter og vedtak.
  - Den økumeniske representasjon (som internasjonalt vanligvis skjer ved embetet!) påhviler også preses, selv om BM kan oppnevne en annen biskop i slike funksjoner, jf. Forretningsordenen § 8. Her dreier det seg om deltagelse ved bispeordinasjoner i søsterkirker, jubileer, møter med biskoper i Norden, fremste norske talsperson og rapportør ved de nordiske bispemøter, reise i delegasjoner og motta delegasjoner, o.tilsv.
  - Preses ordinerer de øvrige biskoper etter forutgående samtale og i samhandling med angjeldende bispedømmeadministrasjon, assistert av generalsekretær.
  - Preses blir også i økende grad en "oppmann" for kollegiet i saker som gjelder biskopers betingelser, i vid mening. Preses blir også i noen grad rådgiver for de sist tilkomne i kollegiet, og får lett en tilkjent rolle som tradisjonsbærer og BM.s hukommelse. Selv om biskoper er selvstendige i sitt embete, er det noen som bør "se til" kollegene i ulike situasjoner og hendelser, også de som kan være av mer privat karakter.
4. Om det ikke uttrykkelig er nevnt, ligger det en (følt?) forventning om at preses i kraft av sin funksjon skal kunne levere kvalifiserte input i den løpende kirkelige samtale; skal kunne stille opp i faglige sammenhenger og kunne levere gode, substansielle innspill og foredrag; kunne observere saker i tiden, fange dem inn og formulere dem; ta div. initiativ i situasjoner som oppstår.
5. Høringer – å se til at de blir besvart (i dag blir nok flere høringsuttalelser for svake, dels forsømt, fra biskopers side).
6. Ellers vil en samvittighetsfull preses jevnlig stå for en ansvarlighet, tilgjengelighet og beredskap.

Svakhetene i dag

- Det generelle hovedproblem i den nåværende situasjon er at man trekkes mellom to sterke forpliktelser – lojaliteten mot eget bispedømme og mot de rikskirkelige krav. Med den offentlighet og dynamikk som bispeembetet og BM er oppe i, vil det om kort tid (eller er vi der alt?) bli omtrent umulig å stå i det spennet. Det vil i det minste bli til store offer for de bispedømmer som etter hvert skal avgi sin biskop til presesvervet.
- Preses blir, under dagens system, for "fjern" – både for BM.s eget sekretariat og for den øvrige kirkeledelse. Dette resulterer i for svak og tilfeldig samhandling i kirkesystemet vårt.
- Man får ikke tatt ut det offentlighetspotensial på BM.s vegne som ligger i presesvervet.

4. Det må meldes en rekke avbud til invitasjoner (invitasjoner som rett nok er av ulik art og betydning).
5. For mye tid forspilles på reising ute fra regionene.
6. Det blir ikke rom for faglig fordykning og oppdatering med tanke på å skulle opptre som en kirkefaglig og teologisk ”seniorkonsulent”.
7. Det blir umulig å ha en arbeidsuke med rimelig timetall, en ny bispegenerasjon vil komme til å reise det temaet med styrke.

3. Preses som eget fast embete

Utvalget vil i dette kapitlet drøfte konsekvenser ved å omgjøre preses fra et tillitsverv i Bispemøtet til et eget bispeembete med presesvervet som fast oppgave. Utvalget bruker ordet ”embete” siden biskopene i dag er embetsmenn utnevnt av Kongen i kirkelig statsråd. Når Grunnlovens bestemmelser om stat og kirke endres, vil biskopene ikke lenger være embetsmenn. Utvalget har likevel valgt å legge gjeldende terminologi til grunn. ”Embete” har også en teologisk betydning, uten at utvalget ser grunn til å diskutere dette.

3.1 Kontinuitet og ny ordning

Å opprette et eget fast presesembete vil representere en ny ordning. Det som før var et tillitsverv knyttet til et ordinært bispeembete blir nå et eget embete. Samtidig viser den historiske gjennomgangen ovenfor at en slik ny ordning også kan betraktes som et naturlig ledd i den kontinuerlige utvikling som har preget kirkens organisasjon, organer og forvaltning. Fra 1997 har Bispemøtet markert at preses velges og at alle biskoper er valgbar. Før 1997 var presesvervet i realiteten knyttet til Oslo bispeembete, selv om Bispemøtet gjennomførte årlige valg.

Et fast presesembete vil altså innebære kontinuitet og endring på samme tid. Utvalget er delt i synet på hvorvidt vekten bør legges på det første eller siste.

Utvalgets flertall (Aschim, Riksaasen Dahl, Solbakken) legger vekt på at Den norske kirkes ordninger i løpet av de nærmeste årene vil gjennomgå ordningsmessige endringer av betydelig omfang. Dette tilsier at man på nåværende tidspunkt vektlegger kontinuitet og ikke gjør mer omfattende endringer i forbindelse med styrkingen av presesfunksjonen enn nødvendig. Utviklingen av en fremtidig presesrolle må sees i sammenheng med den øvrige utvikling på kirkeordningsfeltet. Dette innebærer at den styrking av rammevilkårene for utøvelsen av presesvervet som nå diskuteres, skjer innenfor de rammer som i dag gjelder for presesvervet.

Et mindretall (Andresen, Lundby) legger vekt på at et fast, eget presesembete er en ny ordning i vår kirke som på flere måter sprenger rammene for dagens presesfunksjon og som derfor må tilrettelegges og utformes med henblikk på dette. For eksempel vil

relasjonene mellom preses og de øvrige biskopene måtte bli og oppleves som ny og annerledes sett fra begge parter ståsted, noe også Departementet reiser som et spørsmål som trenger avklaring.

Det som uansett ligger fast er at bispeembetene i Den norske kirke er og skal være sidestilt. Det vil innebære, slik Bispemøtet også tydelig har påpekt gjentatte ganger, at presesfunksjonen ikke skal innebære en svekkelse av den enkelte biskops regionale myndighet og ansvar. Alle biskopene er biskoper i Den norske kirke som helhet. Alle biskopene er i den forstand nasjonale kirkeledere.

Utvalget vil nedenfor (kap. 4-6) drøfte de elementer som med nødvendighet må bli annerledes med en ny ordning for preses, så som tilsynstjeneste, valgordning, funksjonstid og lokalisering.

Hvilken kirkeordning Den norske kirke skal ha etter 2012, skal utredes. Kirkemøtet 2007 vedtok imidlertid i sak KM 8/07 hvilke elementer som bør inngå i en ny kirkeordning. Det er vanskelig å konkretisere framtidens ordninger i detalj. Men arbeidet med presesfunksjonen må ha som perspektiv at den kan innpasses i en fremtidig kirkeordning for en selvstendig evangelisk-luthersk kirke i Norge.

3.2 Lederrolle og tilsynstjeneste

Biskopene er kirkeledere og presesvervet er et lederverv i organet Bispemøtet. Preses er dermed kirkeleder i dobbelt forstand eller med et dobbelt mandat. Som biskop utøver biskopen både ledelse av prestetjenesten i sitt bispedømme, pastoral og åndelig ledelse av den kirkelige virksomhet i sitt bispedømme og ledelse på vegne av Den norske kirke i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Alt dette gjelder for alle biskoper. For preses gjelder det i tillegg at han eller hun utøver et lederverv på vegne av Bispemøtet. På basis av vedtak i Kirkemøtet kan preses også utøve ledelse på vegne av Den norske kirke på mer formelt grunnlag. Ved den forestående behandling av presessaken i Regjeringen og Stortinget vil også de politiske myndigheter – gjennom på denne måten å gi saken prioritet og betydning - bidra til å bekrefte denne helhetskirkelige lederrollen.

Bispemøtets forutsetning har vært at et eventuelt tolvte presesembete også skal omfatte ledelse ved utøvelse av tilsynsfunksjoner. Det siktes særlig til utøvelse av tilsyn gjennom visitaser. Utvalget legger til grunn, igjen på bakgrunn av Bispemøtets føringer, at presesoppgavene skal gis større rom enn hva som er mulig med dagens ordning. Dette tilsier at tilsynsoppgavene bør være forholdsvis begrensede.

3.3 Preses som symbolbærer

I sin protokolltilførsel til Bispemøtets vedtak (BM 03/09) framholder Nidaros biskop ”den symbolfunksjon som vil kunne bli knyttet til en fast preses i Den norske kirke.” Han

mener dette ”i for liten grad” er behandlet i den utredning som Bispemøtets arbeidsgruppe leverte.

Alle biskopene i Den norske kirke er symbolbærere i den kristne tradisjon de står i og forvalter. Den enkelte biskop er symbolbærer som kristen og prest. Hun eller han skal kalle til tro og synliggjøre troen: ”For at vi skal komme til denne tro er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene” (CA art. V). Biskopene har i tillegg en tilsynsoppgave i forhold til menigheters og ansattes lære og liv. Ved å forutsette at også den faste preses skal ha en tilsynstjeneste, har Bispemøtet understreket at også den tolvte biskop skal være symbolbærer i denne forstand, på linje med de andre biskopene i kollegiet. Denne symbolfunksjonen er grunnleggende i kirkens og biskopenes selvforståelse.

Den norske offentligheten viser stor interesse for valg og utpeking av biskoper og for deres opptreden i det offentlige rom. Slik oppmerksomhet bekrefter at biskopen oppfattes som et symbol, en representant for noe annet og større enn seg selv - ikke bare i kirken. Dette er tilfelle også langt inn i det alminnelige samfunnsliv. En slik rolle som symbolbærer gjelder alle biskoper, særlig i egen landsdel eller eget bispedømme.

Rollen som preses har i seg selv tunge føringer som symbolbærer. Hvordan denne rolle faktisk oppfattes, avhenger også av hvordan den som innehar embetet, ivaretar rollen. Presesfunksjonen er ladet med representative oppgaver. Preses må derfor gjennomgående forvente større fokus i den nasjonale offentligheten enn de øvrige biskoper. Kirkemøtet peker i sitt representasjonsreglement på preses som Den norske kirkes mest framtrædende representant. Preses vil, i ordningen som foreslås med en tolvte biskop, være den som nasjonale medier særlig retter trykket mot. Preses vil bli oppfattet som symbolbærer og talperson for kirken. Dette vil gjelde uansett hvor preses er lokalisert.

Til den kristne tradisjon som alle biskopene står i og forvalter hører også den historiske dimensjon og vår kristne kulturarv. Alle bispedømmer har her sine steder og begivenheter som knytter samtid og fortid sammen i et kristent perspektiv. Tradisjoner går flere steder helt tilbake til da kristendommen kom til vårt land. Noen slike steder og begivenheter har rikskirkelig karakter. Kirkebygninger er sentrale symboler for mange nordmenn. Blant domkirkene står Nidarosdomen i en særstilling. Men også Oslo domkirke har riksdekkende funksjoner og forbindes med viktige begivenheter i nasjonens og kirkens liv og historie.

3.4 Mediene som utfordring for preses

Det er et grunnleggende krav til preses i dagens samfunn at han eller hun er i stand til å møte mediene. Dette inngår i lederrollen og er en forutsetning for at preses skal kunne framstå med en tydelig stemme i spørsmål om tro, verdier og rettferdighet i samfunnsdebatten, og være en god symbolbærer for kirken og i kirken. Den norske kirke kan ikke utpeke en person til preses som ikke evner å kommunisere tydelig og forståelig gjennom mediene. Mediene er i dag innvevd i samfunnslivet og i store og små

beslutningsprosesser. Folks oppfatning av sine omgivelser – også av kirken -, formes i stor grad gjennom mediene.

Det norske mediasystemet er i stor grad lokalt og regionalt. Den enkelte stiftsbiskop fanger først og fremst oppmerksomhet i de mediene som dekker det aktuelle bispedømmet. Preses vil personifisere ledelsen av Den norske kirke og være av større interesse for de landsdekkende mediene. Preses sin oppgave som talsperson i mediene øker i omfang. En tydelig biskop i presesrollen vil fange mediernes oppmerksomhet også etter en nyordning av forholdet mellom stat og kirke.

For at preses skal kunne spille aktivt inn på den nasjonale arenaen, må preses befinne seg nær riksmidienes redaksjoner. Det er nødvendig å kunne stille opp på kort varsel, når de store nyhetsmediene setter dagsorden, innkaller til debatt og venter svar. Også for selv å kunne sette dagsorden, må preses befinne seg i nærheten av toneangivende, riksdekkende medier. Preses må kunne være ”til disposisjon” for riksmidienes ”i forbindelse med saker som angår kirkens liv i et bredt perspektiv”, som Bispemøtets interne arbeidsgruppe (2009) framholder.

3.5 Tittel og funksjon

En historisk gjennomgang viser at det har vært knyttet flere betegnelser til rollen som den ledende biskop i Norge. Utvalget vil derfor nedenfor belyse også denne side av saken – siden spørsmålet kan komme opp i den videre behandling.

Utvalget mener ”preses” er en egnet betegnelse for den ledende biskopen i Den norske kirke i dag. I tråd med norsk tradisjon bør den tolvte biskopen ha tittel som biskop og ikke erkebiskop. Presesbetegnelsen viser til den tilleggsfunksjon som denne biskopen tillegges.

Preses

Preses er en beskrivelse av en funksjon. Ordet kommer av latin: praeses, praesidere, og betyr ”den som har forsete”, ”den som presiderer”, ”møteleder”, ”kollegieformann” Professor Knut Robberstad bruker uttrykket ”framfor-sitjar” som beskrivelse av denne funksjonen i sin lærebok i kirkerett fra 1945. Betegnelsen president er den nåværende yrkestittel som direkte følger av det latinske uttrykk. Noen protestantiske kirkesamfunn som har en lek som øverste leder, benytter gjerne denne tittel (kirkepresident).

Som betegnelse på Bispemøtets leder, kom preses formelt til anvendelse etter 1934. Men det ble lite brukt utenfor biskopenes egen krets før på 1980-tallet. I dag brukes ”preses” som hovedbetegnelse i Den norske kirke for denne lederfunksjon på vegne av Bispemøtet. Det er ikke mulig å omtale preses som ”preses i Den norske kirke”. Det ville i så fall innebære at preses formelt også representerte Kirkemøtet eller Kirkerådet. Kirkemøtets representasjonsreglement av 1996 fastslår entydig at det er Kirkemøtets dirigentskap (under Kirkemøtet) eller Kirkerådets leder (mellom Kirkemøtene) som representerer Kirkemøtet. Bispemøtets preses og Kirkerådets leder kan avgjøre seg imellom om hvem av dem som skal påta seg en konkret representasjonsoppgave på vegne av Den norske kirke. Når de to organer (Kirkemøtet og Bispemøtet) opptrer samtidig i denne egenskap, rangeres Bispemøtets preses først.

Vår tradisjon er altså helt annerledes enn den svenske. Der er soknepresten leder av menighetsrådet, biskopen av stiftsstyrelsen og erkebiskopen av sentralstyrelsen. Dermed kan de også representere disse organer. Embete og råd har samme leder. Vår tradisjon er entydig slik at

rådene selv velger sin leder – og meget sjelden en geistlig. Det er nesten utenkelig – i henhold til vår tradisjon – at Bispemøtets preses ble valgt til leder av Kirkerådet og/eller at preses skulle ha denne funksjon ex officio.

Primus inter pares

Primus inter pares kommer av latin: ”den fremste (første) blant likemenn”. Uttrykket anvendes om den som er anerkjent som leder eller talerør for en gruppe, uten at lederskapet nødvendigvis er formalisert og uten å ha annen myndighet over sine likemenn enn den som følger av vedkommendes anerkjennelse i gruppen. Det kan skyldes ansiennitet, alder eller tradisjon. Betegnelsen kan altså ikke brukes som en yrkestittel.

Oslo biskop har tradisjonelt blitt betraktet og omtalt som primus inter pares i bispekollegiet i Den norske kirke – faktisk mer knyttet til embetsinnehaverens personlige autoritet enn til den formelle funksjon som preses. Betegnelsen ble hyppig anvendt fra 1930-tallet og fremover som beskrivelse på Oslo biskops (personlige) rolle på vegne av bispekollegiet og Den norske kirke.

Om den funksjon som følger av å bli ansett av sine kollegaer som ”Primus inter pares” i bispekollegiet, er det opp gjennom historien blitt brukt to betegnelser: ”Primas” (”den første” eller ”fornemste”) og ”Preses” (”den som har forsetet”, ”den som presiderer”).

Primas

Primas kommer av latin primus = ”den første” eller ”den fornemste”. Betegnelsen er en tittel som beskriver en funksjon eller posisjon. Tittelen brukes i katolske land på én av landets erkebiskoper, altså om den ledende erkebiskop i landet. Tidligere innebar tittelen også reelle kirkerettslige fullmakter som innebar at likesom en katolsk metropolitan(erke)biskop var overordnet de andre biskopene i sin kirkeprovins, var en primas overordnet de andre erkebiskopene i landet sitt. I dag er tittelen en ren æresbetegnelse, som er knyttet til et lands eldste og/eller viktigste erkebispestet. Men yrkestittelen var og er altså erkebiskop.

Primas er særlig blitt anvendt om den ledende biskop i Norge i forhold til økumeniske og internasjonale relasjoner. Det er en terminologi som er forståelig og anvendbar i slike sammenhenger og som bidrar til å likestille norske kirkelige forhold med andre kirkesamfunns ordninger. Det kommer f.eks til uttrykk på engelsk hvor preses omtales som ”The most Reverend” (som tilsvarer en anglikansk erkebiskop), mens en biskop omtales som ”The right Reverend”.

Dette er innarbeidet i dag når norske biskoper representerer internasjonalt.

Selv om det ikke direkte er nedfelt i noe reglement, er det mange eksempler på at Bispemøtets preses fungerer og omtales som ”Den norske kirkes primas” i internasjonale og økumeniske sammenhenger. F.eks ligner den funksjon preses gis i Kirkemøtets representasjonsreglement av 1996 en rolle som primas idet preses da kan representere både råds- og embetslinjen.

Bruken i dag

Innholdsmessig er funksjonen som preses i dag derfor en slags kombinasjon av ”preses”, ”primus inter pares” og ”primas”:

I økumeniske relasjoner, i forhold til søsterkirker i Norden og innenfor Porvoo-fellesskapet og i representasjonssammenheng, ligger rollen nær en primas.

Som talsmann for Bispemøtet mellom møtene, i media og i forhold andre sentralkirkelige myndigheter, ligger rollen nær en funksjon som primus inter pares.

Som ansvarlig for selve Bispemøtene og Arbeidsutvalget, ligger rollen nær det betegnelsen preses faktisk betyr: en møteleder (den som har forsetet) eller kollegieformann.

Det kan reises spørsmål om det skal velges en funksjonsbeskrivelse eller en yrkestittel som betegnelse for den ledende biskop i fremtiden? Når Bispemøtet (sak 3/09) omtaler ”et presesembete”, er dette en ny konstruksjon. De benevnelser som omfatter både en tittel og en funksjon er biskop og erkebiskop. På basis av denne tittel kan en biskop eller en erkebiskop gis en tilleggfunksjon som preses, primus inter pares eller primas.

Erkebiskop

Tittelen erkebiskop kommer av gresk: arch-episkopos = topp-tilsynsmann. Tittelen har ingen tradisjon i norsk (og dansk) etterreformatorisk historie. Det eneste eksempel er da Sjællands biskop fikk tittelen erkebiskop av Kongen noen år i forbindelse med innføringen av eneveldet i

1660. I norsk sammenheng ble saken seriøst drøftet i 1922 da biskopene Støylen, Hognestad og Støren (i Oslo og Hamar var det ledighet) foreslo overfor Kirkedepartementet at Nidaros biskop for fremtiden måtte få rang som første blant biskopene med tittel erkebiskop. Biskop Bøckmann i Trondheim mente da at saken måtte utsettes til Nidarosdomen var ferdig restaurert og saken ble lagt til side av Kirkedepartementet. Sakens anliggender ble reist igjen overfor Departementet da Nidarosdomen var ferdig restaurert i 1930, men resulterte bare i at ansiennitet som biskop ble avgjørende for rekkefølgen mellom biskopene – slik ordningen siden har vært også under selve Bispemøtene der rangeringen rundt bordet skjer på grunnlag av ansiennitet. At f.eks Norge og Sverige på dette område har ulike kirkelige tradisjoner, skyldes nok at det norske samfunns egalitære særpreg sammenlignet med de sterkere aristokratiske tradisjoner i Sverige. Men verken Sverige erkebiskop eller vår preses er overordnet de andre biskopene.

3.6 Sekretariatet og administrasjonen for preses

I arbeidet med å legge til rette for en styrket presesfunksjon inngår også spørsmålet om dimensjoneringen av det sekretariat og den administrasjon som preses disponerer. I dag er ordningen at Bispemøtets har en generalsekretær på heltid og en administrativ stilling i 80 %.

Utvalget viser i denne forbindelse til det anliggendet som er nedfelt i demokratiutvalgets innstilling ”Styrket demokrati i Den norske kirke” (Bakkevig-utvalget II) der spørsmålet om den tolvte biskop ble reist. Demokratiutvalget viser til at rammevilkårene for bispemøtets faglige medvirkning i det kirkelige demokrati bør styrkes. Dette er et anliggende Bispemøtet har gitt sin tilslutning til.

Utvalget mener at det samtidig med opprettelse av et eget fast embete som preses må vurderes hvordan rammevilkårene for preses – og den episkopale dimensjon i kirkestyret – kan forbedres. Til dette hører etter utvalgets oppfatning at Bispemøtets sekretariat må tilføres faglige stillinger som rådgivere og/eller saksbehandlere. Preses trenger for eksempel både en teologisk saksbehandler og en medierådgiver. Utvalget viser her bl.a til det store behov for å utrede viktige spørsmål som stadig står på biskopenes og Bispemøtets dagsorden.

Utvalget vil derfor foreslå at Bispemøtets sekretariat tilføres 2 nye faglige stillinger som et ledd i en styrket presesfunksjon.

Også den tilsynsoppgave den tolvte biskop får i forhold til pastoralt område / tilsynsområde / tjenestedistrikt, krever administrative støttefunksjoner. Utvalget ser behovet for administrative støttefunksjoner både dersom det blir valgt et kategorialt bestemt tilsynsområde eller et geografisk avgrensede tjenestedistrikt (se 4.2.). Dersom tilsynsområdet avgrenset kategorialt, kan slike støttefunksjoner legges til Bispemøtets sekretariat. Dersom tilsynsområdet avgrenses geografisk, kan det legges til det respektive bispedømmekontor.

4. Tilsynstjeneste for preses/den tolvte biskop

4.1 Bispemøtets forutsetning

I vedtaket (03/09) der Bispemøtet anbefaler at det opprettes et nytt bispeembete med presesfunksjonen som hovedoppgave, settes det (pkt. 3) som forutsetning ”at også dette bispeembete skal ha sin forankring i en konkret tilsynstjeneste.” Oppgavene som preses vil være de mest omfattende, men den ledende biskopen skal også utøve kirkelig tilsyn som de andre biskopene. Utvalget innretter seg etter denne forutsetningen. Etter mandatet skal utvalget utrede et slikt ”pastoralt område” for preses, eventuelt også forholdet mellom preses og regional/stedlig biskop. Utvalget vil presisere at den tilsynstjeneste som skal tilordnes preses må avgrenses på en slik måte at det gir rom for en reell styrking i utøvelsen av de spesifikke presesoppgavene.

Bispemøtet mener den tolvte biskopen kan få en tilsynstjeneste uten at det opprettes et nytt bispedømme. Bispemøtet viser i denne sammenheng til ordninger i andre kirker, uten å angi konkrete eksempler. Utvalget mener løsningen for Den norske kirke må finnes ut fra forutsetningene i Norge, både historisk og slik utfordringene møter kirken i dag. Det er likevel særlig grunn til å se til ordningene i Sverige og Finland. Også Danmark har en tilsvarende evangelisk-luthersk folkekirke som den norske, men ingen ledende biskop. Den svenske erkebiskopens pastorale område omfatter 63 menigheter i Uppsala og omegn. Den lokale biskopen i Uppsala har ansvar for de øvrige. Erkebiskopen og Uppsala biskop leder sammen de årlige prostemøter, preste- og diakonmøter, men har tilsyn og visitaser i hver sine områder. I Åbo deler den finske erkebiskopen tilsynsansvaret i erkestiftet med en annen biskop. Erkebiskopen har ansvar for 19 av de 89 menighetene. Begge har fulle bisperettigheter i stiftet. Det kan altså være to biskoper i det samme bispedømmet.

Utvalget er enig med Bispemøtet i at man bør søke å opprette et fast presesembete uten at det opprettes et nytt bispedømme. Et nytt bispedømme ville medføre at det må opprettes et nytt bispedømmeråd, noe som igjen øker antall medlemmer av Kirkemøtet. Utvalget mener dette vil være uheldig etter den utvidelse av Kirkemøtet som nettopp har funnet sted. Slik utvalget ser det, vil det styrke rammevilkårene for utøvelsen av presesoppgavene dersom preses ikke er medlem av et bispedømmeråd og knyttet til en egen bispedømmeadministrasjon.

Utvalget legger til grunn at soknet utgjør kirkens ekklesiologiske grunnenhet, jf Kirkeloven § 2. Kirkemøtet har også understreket betydningen av dette for fremtidig kirkeorganisering (sak KM 08/07) på følgende måte: ”Kirkeordningen må understreke og styrke soknenes betydning og innflytelse i hele kirkens organisasjon. Soknet er grunnenheten i kirken.” Utvalget vil understreke at ingen av de modeller som foreslås har til hensikt å svekke dette.

4.2 Mulige pastorale områder/tilsynsområde/tjenestedistrikt for preses

Utvalget ser tre prinsipielt mulige måter å definere pastoralt område med konkret tilsynstjeneste for den ledende biskopen. De springer ut av tre forskjellige måter å organisere prestedtjeneste og menighetsliv på som finnes i Den norske kirke. Ved siden av sine ledende oppgaver som preses, skal den nye biskopen ha en konkret tilsynstjeneste som kan defineres på en av tre måter: geografisk, kategorial eller nasjonal - og eventuelt en kombinasjon av disse.

Geografisk:

Bispemøtet og Kirkerådet har i notatet som gir bakgrunn for utvalgets mandat (jf 1.3) sett for seg at ”preses må ha en reell tilsynsfunksjon overfor menigheter. Preses må derfor ha et tjenestedistrikt, men ikke nødvendigvis et eget bispedømme med eget bispedømmeråd”.

Dette reiser spørsmål om *hvilket* geografisk område som skal utgjøre preses’ tjenestedistrikt. Dernest vil et viktig spørsmål være *hvor stort* dette tjenestedistriktet kan eller bør være. Her vil avveiningen igjen gjelde forholdet mellom presesfunksjonen og bispetjenesten i tjenestedistriktet. Også spørsmålet om *hvilken domkirke* preses skal knyttes fast til, vil også være et kriterium i denne vurdering.

Geografisk avgrenset tilsynstjeneste innebærer tilsynsoppgaver innenfor et tjenestedistrikt med ett eller flere territorielt baserte områder. Dette vil i praksis innebære ett eller flere prostier innenfor et eksisterende bispedømme. Et nærmere avgrenset tjenestedistrikt vil gi preses kontakt med ordinært menighetsliv. Hvis det ikke skal opprettes et nytt tolvte bispedømme, vil dette være i et bispedømme der det allerede er en stedlig biskop/stiftsbiskop og et bispedømmeråd.

Et geografisk avgrenset tjenestedistrikt – uten at det opprettes et eget bispedømme – gjør det nødvendig med en avgrensning i forholdet mellom bispedømmerådets myndighet og preses, og i forholdet mellom stiftsbiskopens myndighet og preses.

I forhold til bispedømmerådets myndighet kan det tenkes tre løsninger:

Den ene løsning er at preses tiltrer bispedømmerådet som ordinært medlem i saker som angår sitt pastorale område og i slike tilfeller erstatter stiftsbiskopen.

Den andre løsning er at bispedømmerådets myndighet og sammensetning ikke endres som følge at et område i bispedømmet skilles ut som preses’ tjenestedistrikt.

Bispedømmerådets myndighet gjelder med dette hele bispedømmet – også preses’ tjenestedistrikt. Det innebærer i så fall at preses utøver sin tjeneste innen tjenestedistriktet innenfor rammen av bispedømmerådets strategiske ledelse, økonomistyring og øvrige vedtak.

En tredje løsning - en mellomløsning – kan være f.eks å gi preses selvstendig uttalerett i tilsettingsaker innen sitt pastorale område, møte- og talerett i bispedømmerådet i saker som angår tjenestedistriktet og uttalerett i saker som angår økonomi før vedtak fattes.

I forhold til stiftsbiskopens myndighet vil spørsmålet gjelde tilsyns- og forvaltningsmyndighet i forhold til sokn, tilsatte og prester innen preses' tjenstedistrikt. Forholdet mellom arbeidsgivermyndighet og tilsynsmyndighet representerer her en særskilt utfordring. Dette drøftes spesielt i neste kapittel (kap. 4.3). En viktig avveining vil her være om sokn, tilsatte og prester innen preses' tjenstedistrikt på ulike måter skal måtte forholde seg til to biskoper, eller om det legges til rette for ordninger som innebærer at innen preses' tjenstedistrikt er det *preses* som er biskop. Ikke minst av forvaltningsmessige hensyn vil det siste være enklest å praktisere. Således bør preses ha det selvstendige ansvar innen sitt tjenstedistrikt som følger av Kirkeloven når det gjelder bygg og anlegg. Uansett vil det her være gråsoner som gjør det nødvendig med et tett og godt samarbeid mellom preses i stiftsbiskopen/bispedømmerådet. Det vil være avgjørende at den praksis som etableres skaper trygghet og forutsigbarhet for alle som berøres.

Kategorialt:

En kategorialt avgrenset tilsynstjeneste innebærer tilsyn med spesialprestetjenester overfor kategorier av kirkemedlemmer som for tiden ikke bor på sitt geografiske hjemsted: studenter, innsatte i fengsel, pasienter i sykehus og pleietrengende i sykehjem.

Mens en geografisk avgrenset tilsynstjeneste omfatter både prester, andre tilsatte, rådsorganer og kirkemedlemmer, vil en kategorialt avgrenset tilsynstjeneste i realiteten kun omfatte prester. Noen av disse prestene har bispedømmerådet som arbeidsgiver (studentprester, fengselsprester og sykehjemsprestene i Oslo bispedømme), men dette gjelder ikke alle (sykehusprester og sykehjemsprestene i de øvrige bispedømmer).

Slike spesialtjenester kan i utgangspunktet egne seg for tilsyn av preses siden kategorien er bispedømmeovergripende og landsomfattende, mens de enkelte institusjoner/utdanningssteder ligger i et bestemt bispedømme.

Det er lett å undervurdere arbeidsbyrden for et aktivt tilsyn med disse spesialtjenestene fordi de ikke er organisert under egne proster som kan ta den løpende kontakten med prestene. Det er et spørsmål om dette bør utredes. Spesialtjenestene har i dag ingen særlig systematisk oppfølging i bispedømmene.

Disse kirkelige spesialtjenestene må på særlig måte forholde seg til flerreligiøse situasjoner fordi institusjonen de arbeider i skal betjene mennesker med ulikt livssyn.

Et kategorialt avgrenset tilsyn vil kunne organiseres slik at prestene ikke må forholde seg til to biskoper. Dette vil særlig gjelde der hvor tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar ikke er sammenfallende (sykehusprestene). I slike tilfeller vil det heller ikke være et bispedømmeråd å ta hensyn til. Prestenes arbeidsgivere vil selvsagt kunne gjøre gjeldende strategiske føringer, men erfaringsmessig er slike sjelden av kirkelig karakter.

Nasjonalt:

En nasjonal avgrenset tilsynstjeneste ligner mye på en kategorialt avgrenset tilsynstjeneste, men har det kjennetegn at det finnes nasjonale organer eller koordinatorene for virksomhetene.

Eksempler på slike nasjonale enheter er Feltprestkorpset (prestetjenesten i Forsvaret), Døvekirken og Sjømannskirken.

Feltprestkorpset er ordnet som en særlig kirkelig tjeneste i Forsvaret og er samtidig en del av Den norske kirke. Oslo biskop har tilsynsansvar sammen med feltprosten. Arbeidsgiveransvaret er i Forsvaret.

Sjømannskirken har som selvstendig organisasjon tatt på seg oppgavene overfor nordmenn som befinner seg utenfor Norge og fungerer som ”Norsk kirke i utlandet”. Dette innebærer et tilsynsansvar overfor Sjømannskirkens stasjoner og prester, som i dag ivaretas av Bjørgvin biskop. Arbeidsgiveransvaret ligger hos Sjømannskirken.

Døvekirken er nasjonal i betydningen landsomfattende. Den er samlet i ett kirkelig fellesrådsområde og ett prosti med egen døveprost. Døvekirken inngår i Oslo bispedømme og er under tilsyn av Oslo biskop. Oslo bispedømmeråd ivaretar arbeidsgiveransvaret.

Samisk kirkeråd har et særlig ansvar overfor den samiske befolkningen i Norge. Det bor samer over store deler av landet. Det er en nordsamisk representant i Nord-Hålogaland bispedømmeråd, en lulesamisk i Sør-Hålogaland bispedømmeråd, og en sørsamisk representant i Nidaros bispedømmeråd. Oslo bispedømmeråd har et særlig ansvar for samiske kirkemedlemmer i hovedstadsområdet. En av de nordlige biskopene representerer Bispemøtet i Samisk kirkeråd. Alle biskoper i samiske områder har lokalt tilsynsansvar overfor de samiske miljøene.

Biskoper i Den norske kirke utøver også kirkelig tjeneste overfor Kongehuset, Regjeringen, Stortinget og diplomatiet.

Nasjonale enheter utgjør en svært uensartet gruppe. Kirkens forhold til noen av disse endres ved overgang til en ny kirkeordning etter 2012, men det vil fremdeles være aktuelt med pastorale tjenester (ikke tilsyn) overfor disse institusjonene og mennesker i dem, som det er naturlig at en biskop tar seg av.

Det er nærliggende å vurdere at nasjonale tilsynstjenester er aktuelle for preses som skal være en samlende skikkelse for hele Den norske kirke. Omvendt kan nettopp preses sin lederrolle tilsi at hun eller han bør ha mer avgrensede oppgaver i tilsynstjeneste, geografisk eller kategorialt. Også de regionale biskoper har nasjonale oppgaver som gjennomføres innen deres tjenestedistrikt. Dette synliggjør og understreker at også de regionale biskoper er nasjonale kirkeledere.

To hovedspor

På bakgrunn av disse tre mulige avgrensningene av tilsynstjeneste for preses, avtegnes det etter utvalgets oppfatning to hovedspor. Det ene er en *geografisk* avgrensning, det andre er en *ikke-geografisk* avgrensning enten den er kategorialt eller nasjonalt definert.

4.3 Tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar

Både en ikke-geografisk og en geografisk avgrensning av tilsynsområde aktualiserer problemstillinger knyttet til forholdet mellom tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar.

Tilsynsansvaret gjelder både prester, andre vigslede og menigheter. Her er diskusjonen konsentrert om prestene, da det er her spørsmålet om arbeidsgiveransvar gjøres gjeldende.

I modellene nedenfor (kap. 4.4 og 4.5) er arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar adskilt (slik det også er i dag) for: sjømannsprester, feltprester (som ledes av feltprosten), sykehusprester og sykehjemsprester (unntatt i Oslo kommune).

Arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar er sammenfallende (slik det også er i dag) for: menighetsprestene, studentprestene, fengselsprestene og døveprestene (som ledes av døveprosten).

En modell med kategorialt / nasjonalt (ikke-geografisk) basert tilsynstjeneste for preses, vil kunne gjøres gjeldende for sju av disse åtte kategorier prestestillinger (ikke menighetsprestene). For gruppen sjømannsprester/feltprester/sykehusprester/sykehjemsprester, vil fortsatt tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar være adskilt som i dag. For gruppen studentprester/fengselsprester/døveprester vil det i tilfelle – ut fra dagens ordning med tilsettingsmyndighet – innføres noe nytt med tilsynsansvar og arbeidsgiveransvar adskilt innenfor samme virksomhetsområde.

Dersom det legges til grunn at arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar bør eller skal sammenholdes, aktualiserer dette spørsmål om endring av tilsettingsmyndighet for sjømannsprester, feltprester og sykehusprester. Det vil da bli nødvendig med omfattende endringer der kirkelige organer overtar tilsettingsmyndighet overfor disse prester og gjøre preses til medlem av tilsettingsorganet. Dette vil kreve nytt utredningsarbeid og omfattende beslutningsprosesser i mange organer.

For de som allerede tilsettes av bispedømmeråd (studentprest/fengselsprester/døveprest), kan en løsning være at preses tiltrer vedkommende bispedømmeråd ved behandling av saker innenfor sitt tilsynsområde (og at stiftsbiskopen fratrer) eller ved at det opprettes et eget tilsettingsorgan for disse grupper der preses er representert. Det kan også tenkes en ordning der preses gis selvstendige uttalerett i tilsettingssaker og/eller møte- og talerett i bispedømmerådet. Dette vil det antagelig være mulig å gjennomføre som en del av de tiltak som følger av arbeidet med å tilrettelegge for en styrket presesfunksjon – dersom en slik løsning velges.

En annen løsning for fengselsprester, studentprester og døveprester som i dag tilsettes av bispedømmerrådet kan være at preses og stiftsbiskopen har ulike roller i utøvelsen av arbeidsgiveransvaret: stiftsbiskopen er medlem av bispedømmerrådet, mens preses leder prestetjenesten og utøver arbeidsgiveransvaret til daglig. For døveprester er det allerede en ordning med en døveprost som leder prestetjenesten. En slik løsning vil kreve mindre tilpasninger i forhold til dagens ordning.

En landsomfattende ordning for kategorialprester (studentprester, fengselsprester, sykehusprester) ville antagelig gjøre det nødvendig å innføre en mellomlederfunksjon mellom preses og prestene – slik ordningen er i Forsvaret med feltprost, Døvekirken med døveprost og Sjømannskirken med sin egen organisering.

En modell med geografisk basert tilsynstjeneste innebærer at preses får ansvar innen et nærmere definert tjenestedistrikt. Utvalget har lagt til grunn at det ikke skal opprettes et eget bispedømme for preses – i tråd med Bispemøtets hovedsynspunkt. Her kommer derfor en særskilt utfordring i forhold til prester, tilsatte og menigheter innenfor dette tjenestedistriktet. Det må finnes ordninger innen et eksisterende bispedømme der det allerede er et bispedømmeråd og en (stifts)biskop.

Dersom man legger til grunn at arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar skal eller bør sammenholdes, må det vurderes ordninger der preses tiltrer vedkommende bispedømmeråd i saker som gjelder arbeidsgiveransvaret innen sitt tilsynsområde. Dersom man legger til grunn at arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar kan skilles, kan en ordning for de prester som tilsettes av bispedømmerrådet være at stiftsbiskopen leder prestetjenesten innen preses' tjenestedistrikt, mens preses har tilsynsansvaret. Et slikt skille mellom arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar innen samme virksomhet vil representere noe nytt. Det er neppe å anbefale en ordning der én biskop ivaretar arbeidsgiverfunksjoner og en annen biskop ivaretar tilsynsansvaret overfor samme gruppe prester.

En annen løsning kan være at preses og stiftsbiskopen har ulike roller som arbeidsgivere: stiftsbiskopen er medlem av bispedømmerrådet, mens preses leder prestetjenesten og utøver arbeidsgiveransvaret til daglig innen sitt område. Dette kan gjøres både for menighetsprester, studentprester og fengselsprester. Preses har dessuten tilsynsansvaret for sokn og tilsatte innen sitt pastorale område/tilsynsområde/tjenestedistrikt. En slik modell forutsetter for bispedømmerådstilsatte menighetsprester at preses' tjenestedistrikt sammenfaller med ett eller flere prostier. Som mellomledere i bispedømmet møter alle prostene (også de i preses' tjenestedistrikt) stiftsbiskopen til prostemøter m.v og prostene i preses' tjenestedistrikt inngår i bispedømmets øvrige virksomhet. Preses vil selvsagt også ha egne samlinger for "egne" proster.

4.4 Geografisk basert tilsynstjeneste

Dersom preses skal ha sin tilsynstjeneste i et geografisk distrikt, må dette være mindre i utstrekning og kirkelig medlemstall enn det de øvrige biskoper har tilsyn med. Den nye biskopen må få tilstrekkelig tid til de felles oppgaver som preses. Bispemøtet har framholdt at det ikke er noe alternativ til Oslo hvis den tolvte biskopen skal kunne ivareta presesoppgavene på en tilfredsstillende måte. Utvalget mener at det i tillegg også er grunn til å vurdere en geografisk basert løsning for preses i Trondheim.

Oslo og Oslo-området

Utvalget viser til at Bispemøtets arbeidsgruppe foreslår at den nye biskopen blir biskop i Oslo bispedømme og får for eksempel domprostiet som sitt pastorale område, at Oslo bispedømme får to biskoper, preses og Oslo biskop.

Oslo domprosti består av 13 sokn og har ca. 65 000 medlemmer. Oslo bispedømme består av Døvekirken, Oslo, Asker og Bærum kommuner og har 72 sokn samt de 5 døvemenighetene ut over landet. Bispedømmet har ca. 476 000 medlemmer pluss medlemmer i Døvekirken. I Oslo kommune er det ca 352 000 kirkemedlemmer i en flerkulturell bysituasjon med ca 575 000 innbyggere

Gitt at preses leder prestatjenesten og har tilsyn med menighetene i domprostiet, men ikke sitter i bispedømmerådet til vanlig, vil dette utgjøre et omfang på tilsynsoppgavene som vil gi preses vesentlig utvidede rammer til å ivareta presesfunksjonen. Den geografiske enheten er avgrenset og sentralt plassert. Det kan vurderes om preses med dette som tilsynsområde bør ivareta noen av de nasjonale oppgavene som i dag ligger til biskopen i Oslo.

Å utvikle domprostiet til tilsynsområde for preses vil innebære en endret retning for organisasjonsutviklingen i Oslo bispedømme og Oslo kirkelige fellesråd i forhold til det nå pågående Oslo-prosjektet. I og med at Oslo kirkelige fellesråd har bygd opp en struktur med kirkeforvaltere for hvert prosti, vil det likevel kunne utvikles et samvirke og en samordning mellom domprostiet som preses' tilsynsområde og fellesrådsstrukturen på prostinivået.

Denne løsningen vil gi preses et geografisk tilsynsområde av rimelig størrelse, som også utgjør en sentral del av hovedstaden med dens mange nasjonale institusjoner og funksjoner. Også Kirkens Hus ligger i Oslo domprosti.

Å skille ut Oslo domprosti til preses vil gripe inn i den prosessen som gjennom flere år har pågått innenfor Oslo kommune for å få til samvirke mellom prestene, som ansettes av bispedømmerådet, og de medarbeidere som ansettes av fellesrådet, innenfor en samordnet kirkelig struktur. Et geografisk basert tjenestedistrikt for en ny biskop i Oslo kan alternativt omfatte en eller flere kommuner og udelte kirkelige fellesrådsområder utenfor Oslo kommune.

Innenfor Oslo bispedømme er det i så fall Asker og Bærum kommuner som gjenstår. Dette ville gi et tilsynsområde med ca 123 000 kirkemedlemmer i 15 sokn i et geografisk lett tilgjengelig distrikt. Asker alene, med 5 sokn og ca 40 000 kirkemedlemmer, er også et mulig tjenestedistrikt for preses. Asker har utviklet godt samvirke mellom arbeidsgiverlinjene, er oversiktlig og vil gi god tid til konsentrasjon om de særlige presesoppgavene.

Et alternativ kunne være å gi den nye biskopen tilsynsansvar med en eller flere kommuner nær Oslo innenfor Borg, som har flest kirkemedlemmer av alle bispedømmer. Men den nye biskopen måtte da forholde seg til en rekke kommuner og fellestråd for å komme opp i et aktuelt antall kirkemedlemmer. Utvalget mener dette taler imot en geografisk basert løsning innenfor Borg bispedømme.

Trondheim

I Trondheim har prosessene lokalt vært annerledes enn i Oslo. Hensynet til nærhet til brukerne og større involvering fra folkevalgte har resultert i en utviklingsplan for å etablere soner/enheter med større selvstendig ansvar innen fellestrådsområdet. Å etablere deler av Trondheim by som en egen enhet i form av et tilsynsområde for en ny preses, vil derfor ha støtte i den utviklingsplan som allerede er i gang og har vært utprøvd i byen – både innen fellestrådsområdet og i forhold til bispedømmerådets virksomhetsområde. I Trondheim sentrum forsterkes det selvstendige preget også ved at Nidarosdomen er annerledes både økonomisk, betjeningsmessig og oppgavemessig i forhold til resten av byen – slik fellestrådet nylig har trukket strukturelle konsekvenser av ved å forslå området rundt domkirken som et eget prosti. Lokalisering av preses i Trondheim – med de konsekvenser dette vil få – har dessuten støtte i eget vedtak i fellestrådet og i kommunale og fylkeskommale planvedtak.

Det vil derfor kunne la seg gjøre å etablere et mindre geografisk område rundt Nidarosdomen – enten med det tilhørende sokn (som har ca 6500 kirkemedlemmer), domprostiet (4 sokn med ca 21 100 medlemmer) eller en større del av sentrum (f.eks domprostiet og Byåsen prosti med 7 sokn og ca 52 200 kirkemedlemmer) – som geografisk tilsynsområde for en ny preses.

Nidaros bispedømme har i dag 12 prostier, 135 sokn og 363 800 kirkemedlemmer. Å skille ut Trondheim by – eller de fire trondheimsprostiene (som også inkluderer Klæbu kommune) – som pastoralt område for den nye biskopen, ville medføre en by- og landproblematikk i Trøndelag som neppe ville være heldig. Det vil også innebære et geografisk område for den nye biskopen som er relativt omfattende (4 prostier og 22 sokn) i et byområde med stor befolkning (ca 148 400 kirkemedlemmer) og ta tid og oppmerksomhet bort fra presesfunksjonen – som jo skal være den nye biskopens hovedoppgave. Et så stort og tungt pastoralt område for den nye biskopen i dette område vil også gjøre forholdet til bispedømmerådets myndighetsområde vanskeligere enn om bare en mindre del av byen skilles ut, mens det vil være enklere for fellestrådsområdet. Det ”gjenværende” område av Trøndelag ville bli på ca 215 400 kirkemedlemmer – altså på størrelse med Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Møre, som er de tre bispedømmer med færrest kirkemedlemmer (mellom 200 000 og 220 000 medlemmer).

4.5 Kategorialt/nasjonalt basert tilsynstjeneste

Et pastoralt tilsynsområde for preses trenger ikke være et distrikt i geografisk forstand. Den kan også være en kategorialt eller nasjonalt basert tilsynstjeneste. Utvalget vil her diskutere de alternativer som synes mest aktuelle. Konklusjonene trekkes i kapittel 7 der de aktuelle modellene tegnes opp:

Kongen vil ikke lenger være kirkens overhode etter en endring av forholdet mellom stat og kirke. Men så lenge kongen og kongehuset ønsker en nær relasjon til Den norske kirke, vil det være aktuelt at en biskop ivaretar denne tjeneste. Etter hevd kan dette fortsatt være Oslo biskop. Men ved noen få særskilte, nasjonale begivenheter vil det være naturlig at preses gjør tjeneste. Dette trenger nærmere avklaring slik også Bispemøtet har påpekt (sak BM 21/98).

Overfor *Stortinget* som institusjon vil det etter en nyordning av forholdet mellom stat og kirke, være nærliggende at preses står for den formelle relasjonen, men det kan være Oslo biskop som har ansvar for den mer pastorale kontakt med stortingsrepresentanter som ønsker dette.

Det diplomatiske korps har tilhold i hovedstaden. Oslo biskop har tatt et særlig ansvar for denne kontakten. Med en fast preses kan det være vel så aktuelt at denne biskopen møter diplomatiske utsendinger på vegne av Den norske kirke, særlig hvis preses har tilhold i Oslo. Men også relasjoner til diplomatiet kan få et annet innhold ved endring av forholdet mellom kirke og stat.

Livssynstjenesten i *Forsvaret* er nylig belyst i en egen utredning om ”Religiøst mangfold og militær enhet.” Selv om ansvaret for å betjene militære med ulik tro og livssyn blir understreket, vil Den norske kirke ønske å følge opp og ha tilsyn med sine feltprester. Når relasjonen mellom stat og kirke endres, kommer feltprestene trolig mer på linje med spesialprestene i andre kategorialtjenester. Arbeidsgiveransvaret vil fortsatt ligge i Forsvaret. Feltprosten har både tilsyn og utøvende personalansvar. Oslo biskop kan fremdeles ha overtilsynet med Feltprestkorpsset, men det er fullt mulig å tenke seg dette overført til preses. Det er ca 52 feltprester ved omtrent like mange militære enheter.

Sjømannskirken har en anerkjent status innenfor Den norske kirke. Det vil være en forhandlingssak med Sjømannskirken som en selvstendig organisasjon å endre på tilsynsforholdet til Bjørgvin biskop. Sjømannskirken har sitt hovedkontor i Bergen. Det bør ikke utelukkes at preses med sete i en annen by kan ha tilsynsansvaret og dermed avlaste Bjørgvin biskop. Men tilsynsansvaret for Sjømannskirkens ca 57 sjømannsprester, nordsjøprester og studentprester ved mange utestasjoner, er ganske omfattende med tanke på de lederoppgaver preses primært skal befatte seg med.

Døvekirken er geografisk organisert med menigheter i ulike landsdeler, men samlet i Oslo bispedømme (jf. foran) og med en egen døveprost. Det er ca 11 døveprester. Det

døvekirkelige arbeidet må på grunn av arbeidsgiveransvaret ha relasjon til bispedømmeråd, men kan ikke være forankret i alle de bispedømmer der døvemenighetene er lokalisert. Døvekirken har dessuten medlemmer utenfor de bispedømmene der det finnes døvemenigheter. Døvekirken har fra 2006 representasjon i Oslo bispedømmeråd; en relasjon som begynner å finne sin form. Det er neppe noe reelt alternativ til at Døvekirken fortsatt skal inngå i Oslo bispedømme og under tilsyn av Oslo biskop, men det er behov for nært samspill med de biskoper og bispedømmeråd der det finnes døvemenigheter.

Studentprestene, som det er ca 16 av i Norge ved bortimot like mange studiesteder kunne tenkes som tilsynsområde for preses. Men lærestedene er sterkt knyttet til sine byer og fylker og dermed til de ulike bispedømmer. Arbeidsgiveransvaret ligger i bispedømmerådene. Det samme gjelder de drøyt 30 *fengselsprestene* ved like mange anstalter. I begge tilfelle måtte man i så fall finne en løsning på forholdet mellom arbeidsgiveransvar og tilsynsansvar (jfr 4.3).

Sykehjemsprestene i Oslo kommune tilsettes av bispedømmerådet, som dermed har arbeidsgiveransvaret, etter en særlig avtale med kommunen. I andre deler av landet tilsettes sykehjemsprestene ved de aktuelle institusjoner. Sykehjemspresttjenesten er kommunal og knytter naturlig til de bispedømmer kommunene ligger i.

Sykehusprestene er aktuelle for preses sin tilsynstjeneste. Arbeidsgiveransvaret ligger utenfor bispedømmerådene, i ulike sykehus, diakoniinstitusjoner og helseforetak, statlige og private. Sykehusene er organisert i store regionale enheter som er mer omfattende enn bispedømmene og som kan gå på tvers av disse. Det er ca 83 sykehusprester og (vigslede) diakoner i Norge ved offentlige sykehus i helseregionene, og ca 23 sykehusprester ved private og diakonale sykehus. Biskopene har tilsynsansvar med sykehuspresttjenesten fra Den norske kirke. Det foreligger en "Standard for prestetjeneste på sykehus" fra en av de diakonale institusjonene, men det er ingen samlet organisering av sykehusprestene og uklarheter ved tilsynet med tjenesten. En arbeidsgruppe i Helsedirektoratet utreder presters rolle i helsetjenesten, bl.a. forholdet til helselovgivningen, og forholdet mellom kirkelig tilsyn og tilsyn i helsetjenestens forstand.

4.6 Kombinasjonsløsninger

Det pastorale oppdraget for den tolvte biskop kan enten være rent geografisk definert eller langs det kategoriale / nasjonale sporet. Det kan også tenkes kombinasjonsløsninger. Når den nye biskopen skal ha en tilsynstjeneste ved siden av sin hovedoppgave som preses, er det nødvendig at disse tilsynsoppgavene ikke blir for omfattende. Dette kan ha konsekvenser for *om* kombinasjonsløsninger er aktuelle og *hvilke* kombinasjonsløsninger dette i så fall bør eller kan være. Utvalget vil ikke anbefale noen slike kombinasjonsløsninger, jf de konkrete modellene i kap 7.

5. Regler for valg av preses

5.1 Problemstilling

Bispemøtets preses velges etter dagens ordning av og blant biskopene på første bispemøte i annet halvår hvert fjerde år. En fast stilling foranlediger at ordningen for valg av preses drøftes på nytt. Det samme gjelder funksjonstiden for preses. Utvalgets mandat gjelder presesfunksjonen, og ikke valg til Bispemøtets øvrige tillitsverv og underorganer. Visepreses og Bispemøtets arbeidsutvalg faller dermed utenfor det som drøftes i denne utredningen, og forutsettes fortsatt valgt i henhold til valgeregler fastsatt i Bispemøtets forretningsorden.

Følgende problemstillinger må gjennomtenkes:

- avgjørelsesmyndighet (forslagsrett og stemmerett)
- valgbarhet

To viktige hensyn må ivaretas i valg-/tilsettings-/utnevnesordningen for preses: Den som blir Bispemøtets preses må ha den nødvendige tillit i Bispemøtet. Dette hensynet tilsier at biskopene gis tung innflytelse på hvem som velges/tilsettes/utnevnes til preses. For det andre må valg-/tilsettings-/utnevnesordningen for preses sikre at preses også har den nødvendige tillit i kirken. Det siste hensynet tilsier at kirkens demokratiske organer gis tilstrekkelig innflytelse i valget/tilsettingen/utnevnesprosessen.

Utformingen av valgordning for preses må sees i sammenheng med ordningen for valg/tilsetting av de øvrige biskoper. De grunnlovsendringene som er foreslått og etter alt å dømme vil bli vedtatt i 2012, innebærer at myndigheten til tilsetting av biskoper overføres til kirkelige organer som bispedømmeråd og Kirkemøtet. Dette betyr at det må utformes en ny ordning for valg/tilsetting av biskoper. Utforming av endelig valgordning for preses bør ses i sammenheng med dette. Dette betyr at det på nåværende tidspunkt er vanskelig å være for konkret i forslagene til valgordning, men at det bør og kan gjøres noen avveininger om de grunnleggende bestanddeler i en slik ordning. Hvis et tolvte bispeembete opprettes slik at presesvalget i 2010 blir valg til dette embetet, må det skje enten etter gjeldende valgordning, eller det må utformes en midlertidig ordning for dette ene tilfellet.

Utvalget har i sin drøfting tatt utgangspunkt i det som er gjeldende ordning, nemlig at preses velges av og blant Bispemøtets medlemmer. Dette har vært ordning for valg av preses så lenge vi har hatt Bispemøtet som organ i Den norske kirke.

Hvis en ny fast preses skal velges av og blant biskopene vil det innebære at preses forflyttes fra sitt opprinnelige bispeembete til presesembetet, og at dette som en konsekvens utløser tilsettings-/utnevnesprosess i bispedømmet preses flyttes fra.

Dette er en ordning som vil videreføre gjeldende bestemmelser og praksis, og i stor grad ivareta biskopenes innflytelse over hvem som skal være deres tillitsvalgte. Kirkens demokratisk valgte organer vil i denne modellen kun gis en indirekte innflytelse, ved at

disse organenes myndighet i forbindelse med nominasjon og utnevning/tilsetting av stiftsbiskoper.

5.2 Valgbarhet

I dag velges preses av og blant tjenestegjørende biskoper. At preses velges blant de sittende biskoper, innebærer at kun sittende biskoper er valgbar til vervet som preses. Utvalget har drøftet om det er grunn til å utvide omfanget av hvem som er valgbar i forbindelse med at presesvervet omgjøres til eget bispeembete.

Utvalgets flertall (Andresen, Aschim, Lundby) anbefaler at valgbarhetskriteriene for preses bør være de samme som til andre bispeembeter. Dette betyr at det kan velges en person til Bispemøtets preses som fra før av ikke er biskop. Flertallet begrunner dette med at man i visse situasjoner bør kunne rekruttere preses utenfor det sittende bispekollegium. Dette vil da tilsvare ordningen i Svenska kyrkan, der det ikke er noe krav om at erkebiskopen velges blant de sittende biskoper, men at dette i praksis er det normale.

Utvalgets mindretall (Riksaasen Dahl, Solbakken) anbefaler at dagens regel videreføres, som sier at bare tjenestegjørende biskoper er valgbar til vervet som Bispemøtets preses. Dette mindretall legger avgjørende vekt på at Bispemøtets preses først og fremst leder et kollegium av biskoper, og i den egenskap selv bør ha erfaring som biskop.

5.3 Nominasjon

Preses velges i dag på bakgrunn av forutgående nominasjon av en valgkomite oppnevnt av Bispemøtet, som består av 2-3 biskoper. Utvalget har drøftet hvorvidt ordningen med nominasjonsorgan bør videreføres, og i så fall hvordan denne bør sammensettes. Til spørsmålet om nominasjon hører også spørsmålet om hvem som skal ha adgang til å foreslå kandidater.

Som nevnt er gjeldende prinsipp at preses velges av og blant tjenestegjørende biskoper. Utvalget mener at en ordning med valgkomite bør videreføres. Utvalget ser rimelige grunner til at valgkomiteen utvides til også å inkludere personer utenfor bispekollegiet. Utvalget vil foreslå at det etableres en nominasjonskomite bestående av 3 biskoper oppnevnt av Bispemøtet, samt de valgte lederne for Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd. En av biskopene er komiteens leder, og har dobbelstemme ved stemmelikhet. Utvalget vil ikke anbefale noen formell ordning med forslagsrett.

Nominasjonskomiteen bør utpeke inntil tre aktuelle kandidater til embetet som preses. Når det nomineres flere kandidater, skal det tilstrebes at det nomineres kandidater av begge kjønn.

Utvalgets mindretall (Andresen, Lundby) mener at det skal nomineres to til tre kandidater for å gi et reelt valg og for å sikre at den som velges til preses har legitimitet blant dem som er med å velge. Kandidater av begge kjønn skal nomineres. Dersom det nomineres tre kandidater bør man vurdere en ordning med to valgog ganger, slik at preses har minst halvparten av de stemmeberettigede bak seg.

5.4 Stemmerett

Etter gjeldende ordning er det de tjenestegjørende biskopene som har stemmerett ved valg av preses, på bakgrunn av prinsippet om at preses velges av og blant sittende biskoper. Utvalget har drøftet hvorvidt omfanget av stemmeberettigede bør utvides dersom det opprettes et fast presesembete. Utvalget har i denne forbindelse drøftet om demokratisk valgte organer i kirken skal gis stemmerett.

Når det gjelder hvilke av kirkens demokratiske organer som skal gis slik innflytelse, kan ulike vurderinger gjøres gjeldende. Ut fra presesfunksjonens nasjonalkirkelige betydning, kan det argumenteres for at Kirkemøtet og/eller de sentralkirkelige råd deltar i valget. Et valg som involverer alle menighetsråd i hele landet vil være en meget omfattende ordning, og utvalget vil ikke anbefale dette.

Avgrensning av preses sitt tilsynsområde kan også få følger for hvilke instanser som skal ha stemmerett. Dersom preses sin tilsynstjeneste avgrenses geografisk, kan dette tale for at menighetsråd og vigslede medarbeidere i dette området gis stemmerett. Dersom tilsynstjenesten avgrenses kategorialt, vil prestene og andre vigslede medarbeidere som preses har tilsynsansvar for, kunne gis stemmerett.

Utvalget har drøftet spørsmålet om stemmerett, og vil legge avgjørende vekt på at Bispemøtets preses hovedsakelig utøver sentralkirkelige og landsdekkende funksjoner. Utvalget mener at dette bør gjenspeiles i valgordningen. Utvalget ser for seg tre måter å fordele stemmerett på:

- 1) Kirkemøtet velger preses.
- 2) Bispemøtet og Kirkerådet, samt lederne for Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd, velger preses.
- 3) Bispemøtet, samt lederne for Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd, velger preses.

Utvalgets flertall (Andresen, Aschim, Lundby) vil gå inn for modell 1). Dette flertall mener forslaget til fordeling av stemmerett som skisseres i overgangsordning 2 i kap 8, også bør kunne vurderes for en fast ordning.

Utvalgets mindretall (Riksaasen Dahl, Solbakken) vil gå inn for modell 3).

6. Funksjonstid for preses

Bispemøtets preses velges etter dagens ordning for en periode på fire år. Valget foregår på det første møtet i annet halvår i de år det skal foretas valg. Funksjonstiden strekker seg fram til og med det møtet da nytt valg foretas. Det er ikke til hinder for valg som preses at det står igjen mindre enn fire år av tjenestetiden.

Det er to mulige grunnprinsipper for fastsetting av preses' funksjonstid: enten legges et åremålsprinsipp til grunn eller preses velges på ubestemt tid og går av enten ved oppnådd pensjonsalder (70 år) eller når han/hun selv velger å slutte.

Presesfunksjonen antas å være så vidt krevende og av en slik karakter at en åremålsordning kan anses tjenlig. Samtidig vil et fast preseseembete gjøre tjenesten mer robust. Det må også tas hensyn til en del praktiske forhold, som for eksempel at preses skal flytte til et nytt sted. Det må også tas høyde for at preses ikke nødvendigvis oppnår aldersgrensen ved utløpet av funksjonstiden som preses.

En rettetløsning må derfor vurderes. Utvalget foreslår at preses da går over f.eks i en funksjon som seniorrådgiver og gis oppgaver etter nærmere bestemmelse av Bispemøtet og/eller Kirkerådet. Den tidligere preses kan også, etter eget ønske, gå inn i vanlig menighets- eller spesialprestetjeneste – slik det bl.a finnes eksempler på i England. Tittelen biskop beholdes, mens tittelen preses knyttes til den nye biskop som overtar denne oppgaven.

Dersom preses velges blant tjenestegjørende biskoper, vil det i praksis antagelig være et begrenset antall år frem mot aldersgrensen på 70 år - f.eks 10 år. Det betyr at jo nærmere aldersgrensen på 70 år man fastsetter et eventuelt åremål, desto mindre praktisk betydning får en åremålsordning. Åremålsordning for preses vil derfor ha betydning kun ved kortere åremål, for eksempel hvis man velger å videreføre dagens åremål på 4 år.

Innføring av åremål for bispeembetet som er tillagt presesfunksjonen tilsier ikke med nødvendighet at en åremålsordning må vurderes for de øvrige biskoper. Spørsmålet om åremål for de øvrige biskoper vil komme opp til vurdering i forbindelse med utforming av framtidig valg-/tilsetningsordning for biskoper. Spørsmålet om åremål for preses, vil imidlertid kunne vurderes for seg selv ut fra presesfunksjonens særlige krav og vilkår.

Lengden på åremålet må fastsettes og det må tas stilling til om preses skal kunne gjenvelges/gjenoppnevnes for ytterligere en periode. Dagens valgperiode på 4 år kan videreføres, men synes å være for kort for en preses i fast embete. Det bør derfor vurderes en lengre valgperiode på mellom 6 år og 10 år. Dette ivaretar også hensynet til forflytting, skifte av bosted, tjenestested og stilling. Uansett lengde på åremålet bør ordningen være slik at biskoper med kortere tid igjen til oppnådd pensjonsalder, kan velges.

I forhold til spørsmålet om mulighet for gjenvalg for ytterligere en periode (eventuelt en noe kortere annen periode), må det vurderes om det vil være uheldig at en utøvende

preses må gjennomgå en prosess med gjenvalg og hvordan dette vil påvirke preses' tillit og autoritet.

Utvalgets flertall (Andresen, Aschim, Lundby) vil anbefale en åremålsordning for presesvervet.

Utvalgets mindretall (Riksaasen Dahl, Solbakken) vil anbefale at den som velges til preses sitter i embetet frem til oppnådd aldersgrense eller til personen velger å fratre.

Dersom en åremålsordning legges til grunn, er hele utvalget samstemt i at åremålet bør være 10 år, og at det ikke kan forlenges. Dersom en kandidat har mindre enn 10 år igjen frem til aldersgrensen, skal ikke dette være til hinder for å velges til preses.

Et samlet utvalg vil også anbefale at det lages ordninger for at den som fratrer som preses fortsatt har en stilling frem til aldersgrense/pensjon. Utvalget har merket seg at departementet i sitt brev til Bispemøtet og Kirkerådet spesielt ber om vurdering av dette spørsmålet. En retrettordning vil etter utvalgets oppfatning innebære at tittelen som biskop beholdes, det kirkelige tilsetningsforhold opprettholdes, biskopen gis kirkelige oppgaver tilpasset sin erfaring og kompetanse ved at biskopen stilles til disposisjon for vedkommende kirkelig organ eller gis oppgaver etter eget ønske f.eks innen menighets- eller spesialprestetjeneste.

7. Modeller for en tolvte biskop som fast preses – utvalgets anbefalinger

7.1 Elementer i modellvalget

Utvalget har ovenfor drøftet hvordan presesfunksjonen i Bispemøtet kan styrkes ved å opprette et eget fast presesebete. Når utvalget er bedt om å foreslå inntil tre konkrete modeller, har utvalget vært nødt til å avveie ulike momenter i forhold til hverandre.

Utvalget har i sin vurdering lagt særlig vekt på følgende faktorer:

- styrket presesfunksjon i Bispemøtet
- styrket samhandling i nasjonal kirkeledelse
- forholdet mellom omfanget av tilsynsoppgaver og omfanget av presesoppgaver når presesfunksjonen skal prioriteres
- valg av pastoralt område/tilsynsområde/tjenestedistrikt
- preses sitt pastorale område/tjenestedistrikt skal innpasses best mulig i den øvrige kirkestruktur uten for omfattende kirkerettslige tilpasninger

Når det gjelder selve modellvalget, er utvalget enige om mange spørsmål som det vil fremgå av redegjørelsen nedenfor.

Utvalget har imidlertid delt seg når det gjelder pastoralt område/tjenestedistrikt for preses og de spørsmål som følger av dette.

Utvalget er enig om at følgende elementer inngår i modellvalgene og løsninger for lokalisering:

- 1) Arbeidssted/kontor
- 2) Pastoralt område/tilsynsområde/tjenestedistrikt
- 3) Domkirke/domkirker
- 4) Bosted

De ulike sider ved lokalisering trenger ikke å være sammenfallende. Det er flere mulige kombinasjoner av lokaliseringselementene – også andre enn dem utvalget stiller opp nedenfor.

Det er mulig å anlegge flere ulike innfallsvinkler til spørsmålet om utforming av rammeverk for den tolvte biskop. Utvalget har særlig drøftet organisatoriske og historiske innfallsvinkler. Det organisatoriske og det historiske utgjør to perspektiver på presesfunksjonen. I utvalget er det ulik vektlegging av disse to, og det trekkes ulike konklusjoner av helhetsvurderingen. Hva angår det organisatoriske, er utvalget likevel samstemt i at bedre ivaretagelse av presesoppgavene tilsier et rammeverk som styrker kontinuerlig samhandling i kirkens ledende organer. Hva angår det historiske, er utvalget samstemt i at et viktig og avgjørende element i vår tradisjon kommer til uttrykk i egaliteten mellom biskopene.

Arbeidssted/kontor

Utvalget står samlet om at arbeidsstedet og kontoret som presesoppgavene skal ivaretas fra, skal være Oslo, fortrinnsvis i en samlokalisering i Kirkens hus slik som i dag. Funksjonen som preses er den klart dominerende for den tolvte biskopen. Tilsynstjenesten i det pastorale område er og skal være mer begrenset i omfang.

Dersom preses tillegges et geografisk avgrenset tilsynsområde/pastoralt område/tjenestedistrikt, kan det være nødvendig at preses har et arbeidssted/kontor også der tjenestedistriktet er lokalisert.

Dersom preses får et kategorialt avgrenset tilsynsområde, vil det være mest naturlig at arbeidssted/kontor for tilsynsfunksjonen er samlokalisert med kontoret for presesoppgavene.

Avhengig av valg av tilsynsområde vil preses dermed kunne få en delt kontorløsning, men med hovedvekten i Kirken Hus i Oslo siden presesfunksjonen er hovedoppgaven.

Pastoralt område/tilsynsområde/tjenestedistrikt

Når det gjelder avgrensning av tilsynsområde, har utvalget ovenfor redegjort for to hovedspor: et ikke-geografisk og et geografisk.

Ikke-geografisk tilsynsområde

Flertallet (Riksaasen Dahl, Lundby, Solbakken) vil primært anbefale et ikke-geografisk definert tilsynsområde/pastoralt område for preses. Innholdet i denne tilsynstjenesten vil

en måtte komme nærmere tilbake til, men hovedsaken er at kirkelig nærvær utenfor de ordinære soknemenigheter vurderes som tilsynstjeneste for preses. Det er ingen forutsetning at tilsynsområdet står ferdig avgrenset og tilrettelagt ved tiltredelse til ny fast preses, men tilsynsområdet bør være ferdig utviklet innen 2014.

Dette flertallet mener at sykehusprestetjenesten ved landets helseforetak fremstår som det mest aktuelle område som tilsynsområde for preses. Det ville være en fordel om dette ble fulgt opp med en organisering av sykehusprestetjenesten slik at en ledende sykehusprest fikk lederoppgaver f.eks etter mønster av feltprosten i Feltprestkorpset eller døveprosten i Døvekirken. Et annet aktuelt område er feltpresttjenesten.

Et mindretall i utvalget (Andresen og Aschim) vil ikke anbefale et ikke-geografisk tilsynsområde. Mindretallet legger her vekt på at preses skal ha en tilsynsfunksjon overfor menigheter og derfor må ha et tjenestedistrikt. Også ordningene i våre naboland Sverige og Finland bygger på dette. Dette understøttes også etter mindretallet syn prinsipielt og teologisk på grunnlag av ekklesiologiske overveielser.

Geografisk tilsynsområde

Dersom et geografisk tilsynsområde legges til grunn, er utvalget delt i sin anbefaling. De tre medlemmer som primært går inn for et ikke-geografisk tilsynsområde, gir her et subsidiært votum. *Et flertall (Aschim, Riksaasen Dahl, Solbakken)* går da inn for at Oslo domprosti blir geografisk tjenestedistrikt for preses.

Hensynet til å gi gode rammevilkår for ivaretagelsen av presesfunksjonen tilsier at valg av tjenesteområde ikke bør legge opp til tidkrevende reising for ivaretagelse av tilsynet. Oslo domprosti er i omfang en passende enhet som tilsynsområde for preses, og er kompakt geografisk.

Oslos posisjon som landets hovedstad og lokaliseringen av viktige nasjonale institusjoner innen domprostiet tilsier også at dette er et egnet tilsynsområde for preses.

Et mindretall (Lundby) vil anbefale Asker prosti som geografisk tilsynsområde for preses ut fra de grunner som er anført i kap 4.4: Asker har utviklet godt samvirke mellom arbeidsgiverlinjene, er oversiktlig og vil gi god tid til konsentrasjon om de særlige presesoppgavene. Man unngår samtidig å gripe inn i den pågående kirkelige samorganisering i Oslo kommune.

Mindretallet Andresen vil uttale:

Avgjørende for valg av pastoralt område/tilsynsområde/tjenestedistrikt og lokalisering av preses er hvilke kriterier som legges til grunn. Utvalgets drøftelser viser etter dette mindretalls oppfatning at kriteriene kan deles inn i to hovedgrupper: en vektlegging av historie, tradisjon og spiritualitet eller en organisatorisk tilnærming hvor vekten legges på Bispemøtet som kirkelig organ og samhandlingen med/mellom kirkens nasjonale organer, politiske myndigheter, offentlige institusjoner og media.

Den ene argumentasjonsrekken leder frem til et kontor i Kirkens Hus i Oslo som leder av et kirkelig organ. Den andre til en domkirke som basis for et åndelig lederskap. Dette mindretall ønsker – i likhet med resten av utvalget – en løsning som favner begge perspektiver, men som legger hovedvekten på preses som nasjonal kirkeleder med basis i bispeembetets åndelige oppdrag. Bedre rammevilkår for saksbehandling, møtevirksomhet og samhandling alene er i denne sammenheng et for smalt perspektiv.

Den historiske gjennomgang (jf 2.1) viser at som følge av Oslos hovedstadfunksjon og at Trondheim med Nidarosdomen og Erkebispegården har et kirkelig riksanlegg med dype historiske røtter, har Oslo biskop og Nidaros biskop opp gjennom historien ivaretatt særlig symboltunge nasjonale eller bispedømmeovergrepene oppgaver og funksjoner. I de senere år gjelder dette også Bispemøtets preses. I kap.3.3 viser utvalget til at steder og begivenheter knyttet til vår kristne kulturarv og historie helt tilbake til kristningen av landet setter Nidarosdomen en særstilling. Denne bygning er knyttet til kirkens og nasjonens liv og historie på en særlig måte og ivaretar i manges øyne funksjonen som nasjonalhelligdom som bærer av symboltunge fellesverdier for folk og kirke. Dette synes å ha bred oppslutning i vårt folk, i våre søsterkirker og hos våre politiske myndigheter. Uansett lokaliseringalternativ vil et styrket presesembete som følge av dette måtte ha et ansvar i forhold til nasjonale kirkelige oppgaver som er lagt til Oslo domkirke og Nidarosdomen – altså også selv om preses ikke er lokalisert der. Dette følger naturlig av et presesembete med landet som mandat område. Her må forholdet til stedets biskop avklares, men et eget fast presesembete tilsier at saken settes på dagsorden en annen måte enn tidligere.

Det må etter *dette mindretallets* syn legges avgjørende vekt på den historiske, kirkelige og nasjonale forankring som en lokalisering av preses i og ved Nidarosdomen/Erkebispegården vil innebære. Dette ville i så fall ha paralleller til flere andre protestantiske kirker hvor den ledende biskop er lokalisert på det sted i landet som har dypest kirkelige røtter i historien: f.eks Sverige med Uppsala, Finland med Åbo, England med Canterbury og Irland med Armagh.

Dette mindretall går derfor inn for at et område rundt Nidarosdomen i Trondheim – stort eller mindre – fastsettes som geografisk tjenstedistrikt for preses. Størrelsen av tjenstedistriktet kan være fra 1 sokn rundt Nidarosdomen til opptil 7 sokn i 2 prostier (Domprostiet og Byåsen prosti). Hensynet til å gi gode rammevilkår for ivaretagelsen av presesfunksjonen, samt å gi preses som biskop en reell tilsynsfunksjon i forhold til menigheter, vil være avgjørende for hvor stort tjenstedistriktet bør være.

Dette tjenstedistriktet vil være en del av et allerede eksisterende bispedømme. Preses' tjenstedistrikt bør derfor ikke få et eget navn som gjør at det oppfattes som et eget bispedømme. Preses vil tjenestegjøre i Nidaros bispedømme i betydningen: innenfor et geografisk definert område av Nidaros bispedømme. Preses vil derfor være 'biskop i Nidaros' innenfor denne del av bispedømmet. Dette er samme ordning som gjelder både i Uppsala erkestift i Sverige og Åbo erkestift i Finnland – dog med et helt annet historisk utgangspunkt: der var det erkebiskopen som fikk en (vise)biskop inn i stiftet som avlastning. Hos oss vil preses i egenskap av den tolvte biskop komme inn i et allerede

eksisterende bispedømme for å kunne gis en selvstendig tilsynsfunksjon med menigheter. Preses vil altså ha en noe spesiell dobbeltfunksjon: som selvstendig (vise)biskop for et område innen et eksisterende bispedømme og som ledende biskop for de elleve andre selvstendige biskoper. Tittelen i Nidaros vil måtte være: Preses i Bispemøtet/biskop i Nidaros – i denne rekkefølge siden det er presesfunksjonen som er den dominerende hovedfunksjon. I dagligtalen vil 'preses' naturlig bli brukt og ingen vil være i tvil om hvem som er hvem. I England har man terminologi for å løse floken mellom to eller flere biskoper i samme bispedømme. Én er 'diocesan bishop' – dvs. for hele bispedømmet – mens andre biskoper har funksjoner (er 'suffragan') innenfor samme bispedømme. De er sidestilte i egenskap av kirkelige embetsinnehavere.

En preses i et fast embete reiser etter *dette mindretallets* syn også spørsmål om forholdet mellom preses og de øvrige biskopene som burde ha foranlediget en særskilt drøftelse. Dette mindretall har merket seg at også Departementet i sitt brev av 8. juni 2009 til Bispemøtet etterlyser en avklaring på dette. Saken krever både prinsipiell avklaring og klargjøring gjennom fremtidig praksis. *Dette mindretall* vil allerede her peke på noen aspekter i relasjonen mellom preses og de elleve andre biskopene:

De tolv bispeembeter er og skal være sidestilte i samsvar med vår tradisjon. Preses i eget embete skal ikke innebære en svekkelse av den enkelte biskops regionale myndighet og ansvar. Preses skal altså ikke være overordnet de andre biskopene. Hver biskop er og skal være selvstendig i sin embetsutøvelse. Dette gjelder selvsagt uansett valg av tittel for den ledende biskop.

Alt blir imidlertid ikke – og kan ikke bli – som før når presesfunksjonen blir et eget fast bispeembete. Samtidig som hver enkelt biskop er knyttet til sitt bispedømme, opptrer alle i kraft av sine embeter også på vegne av Den norske kirke. Preses vil ha en noe annen rolle.

Det vil være en gradforskjell – men ingen vesensforskjell – mellom en ny preses og de elleve andre biskoper. Gradsforskjellen vil ligge i at mens de elleve biskoper vil være biskop for sitt tilsynsområde og nasjonale kirkeledere, vil preses være nasjonal kirkeleder og biskop for sitt tilsynsområde. Dette synes også Bispemøtet selv å legge vekt på: "Preses er med andre ord en nasjonal kirkeleder..." (Bispemøtets arbeidsgruppe side 15). Dette gir preses et annerledes mandat enn de øvrige biskopene.

Dette mindretall vil til dette også peke på at en styrket presesfunksjon vil ivareta vesentlige spørsmål som Bispemøtet selv var opptatt av i 1994 da spørsmålet om "Biskopenes og Bispemøtets funksjon i den kirkelige struktur" ble drøftet og vedtatt både av Bispemøtet og Kirkemøtet. Det gjelder i forhold til spørsmålet om bispeembetets kollegialitet og bispeembetet som enhetens embete. I tillegg kommer preses' egen forståelse av sitt lederoppdrag som et personlig embete. Det å fremstå på biskopenes vegne med dette utgangspunkt samt å arbeide for og synliggjøre enheten i kirken er et viktig lederoppdrag. I så måte kan f.eks erkebiskop Rowan Williams i den anglikanske kirke være en rollemodell som tydeliggjør mitt anliggende: å arbeide for de felles løsninger og synliggjøre enhet på tvers av egne standpunkter. Dette mindretall legger til

grunn at preses i et fast og eget embete, vil styrke den episkopale dimensjon i vårt kirkestyre og bidra til tydeligere lederskap på vegne av biskopene. Dette mindretall er klar over at det er delte meninger både blant biskopene og i de kirkelige organer om dette er positivt eller negativt og ønskelig eller ikke ønskelig.

Dette mindretall vil også tilføye at man på det nåværende tidspunkt ikke kan eller skal utelukke muligheten for å ta i bruk tittelen erkebiskop i fremtiden. *Dette mindretall* vil her særlig peke på den endrede situasjon i forholdet mellom stat og kirke etter 2014 da Kongens kirkestyre avvikles. Det er i dag vanskelig å overskue alle konsekvensene av dette – ikke minst i forhold til symbolfunksjonen som kirkens fremste representant når Kongens symbolfunksjon forsvinner. *Dette mindretall* antar derfor at spørsmålet om tittel for den ledende biskop (preses) vil melde seg på nytt – før eller senere – som en aktuell problemstilling i den videre behandling.

Dette mindretall vil allerede nå forskuttere at å ta i bruk tittelen erkebiskop for den ledende biskop (preses) vil kunne bidra til klargjøring i flere retninger: En slik tittel vil mer direkte kunne være i samsvar med innholdet i den lederfunksjon denne biskop skal ivareta og beskrive denne lederoppgave med en yrkestittel (erkebiskop) der 'biskop' inngår og ikke bare som en tilleggsfunksjon (preses) knyttet til et av bispeembetene.

Dette vil også bidra til å skape enda større klarhet blant folk flest, i media, blant samarbeidspartnere i inn- og utland og hos offentlige myndigheter om hvem som representerer biskopene og kan opptre på vegne av Den norske kirke. Innenfor en modell med et geografisk tilsynsområde, vil dette også bedre kunne beskrive forskjellen i forhold til stiftsbiskopen. Med Nidaros-modellen som eksempel vil den ledende biskop være 'erkebiskop i Nidaros' og stiftsbiskopen være 'biskop i Nidaros' – tilsvarende 'erkebiskop i Oslo' og 'biskop i Oslo' for Oslo-modellen. Det samme vil kunne gjelde innenfor en ikke-geografisk modell, men her vil spørsmålet om stedsnavn være mer komplisert.

Domkirke

Kirkehuset er prestatetjenestens og bispeembetets sted for utøvelse av et primæransvar: forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene. Domkirken er på en særlig måte biskopens kirkehus.

Utvalget mener at preses i et eget fast embete må og skal ha en domkirke hvor preses har rett og plikt til å tjenestegjøre. Hvilken domkirke dette vil være, er avhengig av preses' pastorale område/tilsynsområde. Dersom dette er et geografisk tjenestedistrikt, vil det naturlig være domkirken i dette området. Dersom det pastorale område/tilsynsområdet er kategoriaalt definert, vil det naturlig være domkirken der hvor preses har kontor.

Slik alternativene til tjenestedistrikt og lokalisering er beskrevet ovenfor, vil det være Oslo domkirke og/eller Nidarosdomen som fremstår som preses' domkirke. Uansett hvilket lokaliseringsalternativ som velges, vil det være naturlig at preses bruker begge domkirkene ved særskilte anledninger.

Bosted

Preses må ha ett hovedbosted. Bosted for preses kan følge av enten stedet for utøvelse av presesoppgavene eller stedet for utøvelse av tilsynsoppgavene. Hvis man legger det første til grunn, innebærer det at preses gis tjenestebolig i Oslo. Hvis man velgere en kategorial avgrensning av tilsynstjenesten, eller velger Oslo domprosti eller Asker prosti som tilsynsområde, vil også preses måtte gis tjenestebolig i Oslo. Hvis man derimot velger Trondheim som tilsynsområde, vil en måtte vurdere om preses også skal bo i Trondheim. I prinsippet er det imidlertid mulig å tenke seg at preses kan bo i Oslo, men ha Trondheim sentrum som sitt tilsynsområde, jf ordningen med erkebiskopen i Canterbury.

Utvalgets flertall (Aschim, Riksaasen Dahl, Lundby, Solbakken) vil anbefale at det etableres en tjenestebolig for preses i Oslo sentrum.

Utvalgets mindretall (Andresen) vil anbefale at det etableres en tjenestebolig for preses i Trondheim. Dette følger av at tjenestedistriktet er i Trondheim. Det er etter dette mindretalls syn helt utenkelig at en biskop som skal ha tilsyn med menigheter, ikke er bosatt i tjenestedistriktet.

7.2. Tre modeller for fast preses

Modell A – med funksjonelt/kategorialt tilsynsområde

Utvalgets flertall (Riksaasen Dahl, Lundby, Solbakken) går inn for at det pastorale område/tilsynsområde for preses bestemmes kategorialt. Omfanget av dette må utredes nærmere, og forutsettes ferdig etablert innen 2014. Det vises til drøftingen av kategorialt tilsynsområde ovenfor, og dette flertall vil særlig peke på den kirkelige tjeneste ved sykehusene og Feltprestkorpset som aktuelle muligheter.

Arbeidssted/kontor: Oslo

Tjenestedistrikt: Kategorialt/nasjonalt, for eksempel den kirkelige tjeneste ved sykehusene eller Feltprestkorpset.

Domkirke: Oslo + Nidarosdomen

Bolig: Oslo

Modell B – med geografisk tjenestedistrikt innenfor Oslo bispedømme

Utvalgets medlem Aschim vil anbefale at Oslo domprosti blir tilsynsområde for preses.

Arbeidssted/kontor: Oslo

Tjenestedistrikt: Geografisk – Oslo domprosti

Domkirke: Oslo + Nidarosdomen

Bolig: Oslo

Utvalgets medlemmer Riksaasen Dahl og Solbakken, som primært anbefaler modell A, vil som subsidiært standpunkt slutte seg til dette.

Utvalgets medlem Lundby, som primært anbefaler modell A, vil subsidiært anbefale Asker prosti i Oslo bispedømme som tilsynsområde for preses.

Medlemmet Aschim mener at Oslo domprosti er det eneste aktuelle tjenstedistriktet for preses, og at alternativene ikke gir den nødvendige styrkingen av rammebetingelsene for utøvelsen av presesfunksjonen. Hvis ikke dette tjenstedistriktet velges, mener dette medlem at en ikke bør opprette et tolvte bispeembete, men heller videreføre dagens ordning.

Medlemmene Riksaasen Dahl og Solbakken mener at Oslo bispedømme er det eneste aktuelle tjenstedistriktet for preses, dersom en geografisk avgrenset tilsynstjeneste legges til grunn, og at alternativene ikke gir den nødvendige styrkingen av rammebetingelsene for utøvelsen av presesfunksjonen. Hvis ikke et geografisk tilsynsområde legges til Oslo bispedømme, mener disse medlemmer at en ikke bør opprette et tolvte bispeembete, men heller videreføre dagens ordning.

Modell C – med geografisk tjenstedistrikt innenfor Nidaros bispedømme

Utvalget har tegnet ut et alternativ for en geografisk basert tilsynstjeneste med et tjenstedistrikt for preses innenfor Nidaros bispedømme.

Arbeidssted/kontor: Oslo (preses) + Trondheim (tilsyn)

Tjenstedistrikt: Geografisk – fra ett sokn/ett prosti til 7 sokn i 2 prostier
avhengig av hvilken arbeidsbelastning som skal pålegges i tillegg til presesfunksjonen

Domkirke: Nidarosdomen + Oslo

Bolig: Trondheim

Utvalgets medlem Andresen støtter dette alternativ.

7.3 Stedfortrederfunksjonen

Preses vil måtte ha en fast ordning for stedfortreder:

I presesfunksjonen vil stedfortreder være Bispemøtets visepreses. Det vil gjelde innenfor alle modeller ovenfor.

Innen tilsynsområdet vil stedfortrederfunksjonen være avhengig av om det velges en ikke-geografisk eller geografisk modell.

Innenfor den ikke-geografiske modell med sykehusprestetjenesten og/eller Feltprestkorpsset, bør stedfortrederfunksjonen etableres innenfor vedkommende virksomhet selv. Det innebærer at det for sykehusprestetjenesten bør etableres et mellomledd på nasjonalt nivå med en ledende sykehusprest for alle landets helseforetak. Denne stilling kan samtidig tillegges funksjonen som biskopens faste stedforetreder. Innenfor feltpresttjenesten vil det naturlig være Feltprosten som er stedfortreder.

Innenfor den geografiske modell vil stedfortrederfunksjonen måtte finnes innenfor det fastsatte tjenestedistriktet.

Dersom preses' tjenestedistrikt omfatter et domprosti, er det naturlig at det er domprosten som er preses' stedfortreder i oppgaven som biskop for området. Dersom stiftsbiskopen skulle ha en slik funksjon, ville det innebære at det etableres en overordnet/underordnet rolle som ikke er ønskelig hverken prinsipielt eller praktisk.

Problemstillingen omfatter imidlertid om domprosten også skal være fast stedfortreder for stiftsbiskopen – slik ordningen er i dag i henhold til tjenesteordningen. Siden arbeidsbelastningen i preses' tjenestedistrikt er og skal være relativ beskjeden, bør det være mulig at domprosten er stedfortreder både innen preses' tjenestedistrikt og for stiftsbiskopen. Dette er i praksis ingen utvidelse av den ordning som gjelder i dag. Det bør imidlertid legges til rette for at dersom det blir lange fungeringsperioder for begge biskopene samtidig, bør en annen prost kunne settes inn som stedfortreder i preses' tjenestedistrikt. Bestemmelse om dette tas av stiftsbiskopen før vikarbehovet inntreffer eller av domprosten i egenskap av fungerende biskop i vedkommende bispedømme.

Dersom den geografiske modell innebærer at tjenestedistriktet for preses ikke omfatter et domprosti, er det naturlig at en prost i tjenestedistriktet er fast vikar for preses' bispetjeneste. Ordningen med domprosten som fast vikar for stiftsbiskopen blir som i dag.

8. Fremdrift, implementering og midlertidige ordninger

Fremdrift

På grunnlag av de opplysninger utvalget har mottatt i siste fase av sitt arbeid, forholder utvalget seg til en fremdriftsplan der saken tas opp i Bispemøtet i oktober 2009 og i Kirkemøtet i november 2009. Departementet har i sitt brev av 8. juni 2009 til Bispemøtet uttalt at Departementet tar sikte på å legge hovedspørsmålene i saken frem for Stortinget før årsskiftet.

Utvalget legger til grunn at dersom denne fremdriftsplan følges, kan de midlertidige ordninger som foreslås, gjøres gjeldende fra første ordinære presesvalg høsten 2010.

Implementering

Når det gjelder implementering av de permanente ordninger utvalget har foreslått (kap. 7), legger utvalget til grunn at denne fremdriftsplan gjør det mulig å gjennomføre alle disse fra 2014. Dette vil være et særlig symboltungt år siden Grunnloven dette året er 200 år. Opphevelsen av de vesentlige grunnlovsbestemmelser om Den norske kirke kan bli gjort gjeldende dette året. Dersom det legges til rette for at en ny preses i eget fast presesembete – valgt/utnevnt etter de nye ordninger som blir vedtatt – tiltrer i 2014, vil også dette understreke endringen i forholdet mellom stat og kirke.

Den preses som velges i 2010 får – uansett ordning – en viktig rolle og en stor oppgave i overgangen til en nyordning av forholdet mellom stat og kirke. Preses vil måtte medvirke aktivt i disse endringene. Utvikling av tilsynsområde for den tolvte biskop kan skje i denne fireårsperiode.

Eventuell overgangsordning

Utvalget skal i henhold til sitt mandat også vurdere midlertidige ordninger eller overgangsordninger. Bispemøtet ser for seg et tofasert løp, heter det i notatet som følger mandatet fra Bispemøtet.

Utvalget skal foreslå eventuelle midlertidige ordninger som overgang mellom situasjonen i dag og den fremtidige permanente situasjon som utvalget antyder i sine konklusjoner (kap. 7).

Sittende preses fullfører sin valgperiode høsten 2010. Det skal dermed i samsvar med Bispemøtets reglement velges ny preses for 4 år. Valget i 2010 kan skje i henhold til gjeldende regelverk, og ny ordning først tre i kraft ved valget i 2014. Hvis dette legges til grunn vil det ikke være behov for noen overgangsordning.

Valget i 2010 kan imidlertid også delvis implementere elementer i en ny ordning for fast presesembete.

Overgangsordning 1 - Preses velges av og blant sittende biskoper

Utvalgets mindretall (Riksaasen Dahl, Solbakken) vil anbefale en overgangsordning som innebærer at ny preses velges av og blant biskopene høsten 2010, og denne nyvalgte preses deretter utnevnes av Kongen i kirkelig statsråd til et nyopprettet bispeembete med presesoppgavene som hovedelement. Den nyvalgte og nytnevnte preses blir sittende frem til aldersgrensen eller selvvalgt pensjonsalder. Det bispeembete som blir ledig (der hvor preses rekrutteres fra), besettes på ordinær måte. Dette er den enkleste måte å innrette en overgangsordning på, og innebærer en myk overgang fra gammel til ny ordning.

Overgangsordning 2 – Preses velges av flere enn de sittende biskoper og blant alle som er valgbare som biskop

Utvalgets flertall (Andresen, Aschim, Lundby) går inn for at det ved presesvalget i 2010 forsøkes ut en ordning der flere enn de sittende biskoper kan nomineres og er valgbare og/eller en ordning der antall stemmeberettigede utvides som foreslått ovenfor.

Dette flertall viser til at opprettelse av det nye embetet i 2010 gir mulighet til å prøve ut noen elementer i en fremtidig ordning, som eventuelt kan justeres før den gjøres varig med ny kirkeordning etter 2012. Slike elementer kan være valgbarhet, ordning for nominasjon og valgordning. Et eller flere av disse elementer kan legges til grunn allerede ved presesvalget høsten 2010. Det bør her legges særlig vekt på at det nyvalgte, utvidede Kirkemøtet samles for første gang i november 2010 og dette gir mulighet for at Kirkemøtet kan være med å velge den nye preses.

I forhold til permanent ordning (jfr 5.2), er det lagt til grunn at både de sittende biskoper og personer som fyller de formelle krav til å bli biskop, kan velges som preses. Denne mulighet kan også foreligge ved presesvalget i 2010.

Utvalget har også vurdert utvidelse av de stemmeberettigede i forhold til ordningen i Bispemøtets forretningsorden. Den kirkelige innflytelse ivaretas dels gjennom avstemningen, men også gjennom nominasjonsprosedyren. Presesvalget kan forberedes av en nominasjonskomité – f.eks slik som foreslått i kap. 5.3. Bispemøtet utpeker leder av nominasjonskomiteen, med dobbeltstemme i tilfelle stemmelikhet. Alle kandidater vil ha Bispemøtets tillit gjennom stemmeovervekt i nominasjonskomiteen.

Valgordningen for presesperioden 2010-2014 kan ha som hovedelement at preses velges av biskopene, Kirkemøtet og de andre stemmeberettigede etter følgende fordeling: Biskopene bør ha 45 prosent av stemmevekten ved avstemning om hvem som bør bli ny preses. Kirkemøtets øvrige medlemmer kan ivareta det demokratiske element med tilsvarende 45 prosent av stemmevekten. Ansatte og/eller organer i det aktuelle pastorale område / tjenstedistrikt bør ha 10 prosent av stemmevekten. Deres stemmer bør foreligge før Kirkemøtet 2010. Dersom pastoralt område for preses ennå ikke skulle være avklart, teller stemmene fra biskopene og Kirkemøtets øvrige medlemmer 50 prosent hver. Biskopene kan avgi sine stemmer under Kirkemøtet, der også Kirkemøtets øvrige medlemmer stemmer. Vektingen av stemmene gjør det nødvendig at biskopenes og de øvrige delegaters stemmer telles opp separat. Resultatet av avstemningen kunngjøres under Kirkemøtet.

Saken går deretter til utnevning av Kongen i kirkelig statsråd. Utnevnelsen bør da skje som et åremål på inntil 4 år – dvs. frem til Kirkemøtet 2014 som holdes i april eller mai måned. Dette er en kort periode, ca tre og et halvt år. Men nettopp i denne periode avklares de videre forutsetninger for en permanent ordning for preses i Den norske kirke.

Det må da åpnes for at den person som er preses i 2010-14 kan gjenvelges, men ikke ut over den 10-årsgrensen utvalget anbefaler (jf kap. 6) eller en kortere periode som da måtte bli særskilt fastsatt.

9. Økonomisk-administrative konsekvenser

9.1 Etableringskostnader

Utvalget legger til grunn at den tolvte biskop skal ha rett til tjenestebolig. Innenfor alternativene utvalget har lagt til grunn, inngår også mulighet for ordnede boforhold på annet arbeidssted dersom dette er et annet enn bostedet.

Disse kostnader vil påløpe allerede fra oktober 2010 dersom en av overgangsordningene velges. Hertil kommer også flyttekostnader.

Det må skaffes egnede kontorlokaler for preses og preses' sekretariat. Dersom utvalgets anbefalinger settes ut i livet, vil Bispemøtets sekretariat ha behov for noe større lokaler. Det antas at dette lar seg løse på Kirkens hus.

Blant de modeller utvalget har foreslått, inngår også muligheten for at den tolvte biskop får et tjenstedistrikt innen et eksisterende bispedømme. Dersom dette medfører to arbeidssteder for preses, må det også ordnes med egnede kontorlokaler innen tjenstedistriktet.

9.2 Driftskostnader

Driftskostnadene omfatter lønn til den tolvte biskop og preses' sekretariat. Utvalget har lagt til grunn at en styrket presesfunksjon også innebærer et styrket støtteapparat for preses, jf kap 3.6.

Til driftskostnadene hører utgifter til kontor m.v. Dette vil kunne gjelde to arbeidssteder for preses.

Dersom den tolvte biskop har et tjenstedistrikt innen et eksisterende bispedømme, må det være et sekretariat som ivaretar også denne side av biskopens ansvar og oppgaver. Dette kan være en styrket bispedømmeadministrasjon i vedkommende bispedømme dersom en type samlokalisering er mulig. Uansett bør den tolvte biskop i tillegg ha 1-2 administrative stillinger knyttet direkte til tjenesten i tjenstedistriktet. Dersom modellen med geografisk avgrenset tilsynstjeneste i Trondheim velges, vil dette medføre økte driftskostnader som følge av kontor i Trondheim, bomulighet i Oslo og reiseutgifter.

Preses må ha gode muligheter for representasjon og driftsmidler for arrangementer og tiltak.

Driftskostnadene bør inntil en eventuell annen ordning for kirkens økonomi er innført, dekket over en egen post på Statsbudsjettet til Bispemøtets virksomhet. Denne post bør også omfatte en administrasjon i et eventuelt tjenstedistrikt

9.3 Justering av regelverk

Utvalgets gjennomgang av behovet for endringer i gjeldende lover og regelverk er ikke fullstendig. Dette arbeid må gjøres særskilt på grunnlag de permanente og midlertidige ordninger som måtte bli konsekvensene av utvalgets forslag.

Utvalget vil imidlertid antyde følgende:

Tjenesteordning for biskoper fastsatt ved kongelig resolusjon

Inntil ny bestemmelser kommer etter 2012, vil det måtte foretas tilpasninger i gjeldende tjenesteordning for biskoper som følge av utvalgets forslag. Departementet har

myndighet til å endre gjeldende tjenesteordning for biskoper. Utvalget er usikker på om dette også gjelder å fastsette en midlertidig tjenesteordning for preses' bispetjeneste – dersom det er behov for dette.

Endringer i tjenesteordning trenger en særskilt gjennomgang fra departementets side. Utvalget ser for seg dette:

a) Ikke-geografisk avgrenset tilsynsområde

Dette alternativ omfatter ikke tilsyn med menigheter og tilsatte som har bispedømmerådet og kirkelig fellesråd som arbeidsgiver. Det vil imidlertid antagelig måtte omfatte tilsyn med kirkelige bygg og anlegg som tilhører tilsynsområdet, men denne myndighet kan også fremdeles ivaretas innen vedkommende bispedømme. I så fall bør preses ha uttalerett eller lignende i slike saker.

Utvalget legger til grunn at det vil være nødvendig å utarbeide en egen tjenesteordning for preses' bispetjeneste etter dette alternativ. Det vil her være en hovedoppgave å beskrive innholdet av tilsynsfunksjonen der ikke-kirkelige organer har arbeidsgiveransvaret for de prester som omfattes av tilsynet.

I gjeldende tjenesteordning synes det aktuelt å videreføre følgende bestemmelser i gjeldende tjenesteordning for biskoper: §§ 1 (unntatt siste ledd), 2, 2.ledd, 4, 5 og 6 (bispedømme erstattes med tilsynsområde), 7 (bispedømme erstattes med tilsynsområde), 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 20-28.

§ 14 erstattes med en bestemmelse om preses' myndighet i forhold til prester i tilsynsområdet og hvilken ordning for fast vikar som skal gjelde.

§ 17 erstattes med bestemmelse om medlemskap i Kirkemøtet.

b) Geografisk avgrenset tilsynsområde

Dette alternativ innebærer særlig en gjennomgang av bestemmelsene om forholdet mellom bispedømmeråd og preses, og mellom stiftsbiskop og preses.

Utvalget har her lagt til grunn at de ordninger som etableres, mest mulig skal legge til rette for at det er *preses* som er biskop innen sitt tilsynsområde. Dessuten har utvalget lagt til grunn at bispedømmerådets myndighet skal gjelde hele bispedømmet – også det område innen bispedømmet som er tilsynsområde for preses. Det kan imidlertid vurderes om det skal føres – for saker som gjelder preses' tjenestedistrikt – enten uttalerett i tilsettingsaker, budsjettsaker og andre saker bispedømmerådet behandler eller møte- og talerett for preses i bispedømmerådet i slike saker.

Utvalget ser derfor for seg at det gis en særskilt midlertidig ordning der det foretas generell tilpasning i tjenesteordningen for vedkommende stiftsbiskop og at det gis en midlertidig tjenesteordning for preses' tilsynsfunksjon innen preses' tjenestedistrikt.

Dette kan f.eks ha en slik form for vedkommende stiftsbiskop og bispedømmeråd:

- Tjenesteordning for biskoper gjelder for biskopen i NN bispedømme med unntak av det område innen bispedømmet som er fastsatt som tjenstedistrikt for preses.
- Bispedømmerådets myndighet i NN bispedømme gjelder også for det område innen bispedømmet som er fastsatt som tjenstedistrikt for preses. Vedkommende bispedømmeråd kan gi preses uttalerett i saker som gjelder preses' tjenstedistrikt eller gi preses møte- og talerett i bispedømmerådet i slike saker.
- Bispedømmekontoret er sekretariat for den del av preses' tjeneste som gjelder tjenstedistriktet innen vedkommende bispedømme. I tillegg bør preses ha 1-2 stillinger på "sitt kontor" (som selvsagt vil høre inn under den samlede administrasjon).

For preses vil bestemmelser kunne gis i samsvar med dette i en egen midlertidig tjenesteordning f.eks slik:

- Tjenesteordning for biskoper gjelder de sokn innen NN bispedømme som er fastsatt som tjenstedistrikt for preses med følgende tilpasninger:
  - "Bispedømmet" erstattes med "tjenstedistriktet" i §§ 1, 4.ledd, 2. 1.ledd, 3, 5, 6, 7, 19
  - Bestemmelsene i § 14 om prostene, gjelder prost(e) i tjenstedistriktet. Fast vikar for preses som biskop i tjenstedistriktet, bør være (en av) prostene i tjenstedistriktet. Det bør også uttrykkelig sies at prostene i preses' tjenstedistrikt deltar i prostemøter og andre tiltak for prostene i bispedømmet.
  - I § 17 må tilpasningen være at preses er medlem av Kirkemøtet (1.ledd) og at preses hvert år på selvstendig grunnlag utarbeider en årsmelding.
  - Bestemmelser om preses' rettigheter i forhold til vedkommende bispedømmeråd (uttalerett og/eller møterett i rådet) bør også inngå i preses' tjenesteordning.

c) stedfortrederfunksjonen

Utvalget viser til drøftelsen av alternativer under 7.3 og at endringer av regelverk endres i samsvar med den hovedmodell som velges.

Reglement for Bispemøtet fastsatt ved kongelig resolusjon:

Den eneste bestemmelse som her trenger vurdering er funksjonstid for preses.

Reglementet fastsetter funksjonstiden til 4 år.

Utvalget har foreslått at dersom en åremålsordning velges, skal dette åremålet fastsetts til 10 år og ikke kunne fornyes. En slik bestemmelse kan enten hjemles i gjeldende reglement for Bispemøtet eller i en egen tjenesteordning/stillingsbeskrivelse for preses.

Utvalget har som midlertidig overgangsordning skissert to alternativ. Reglementet kan her få en midlertidig overgangsbestemmelse avhengig av hvilken løsning som velges.

Bispemøtets forretningsorden fastsatt av Bispemøtet

Utvalget antar at det ikke er behov for å endre Bispemøtets forretningsorden på det nåværende tidspunkt – med unntak av bestemmelsene om funksjonstid (jfr ovenfor). Utvalget regner med at Bispemøtets forretningsorden vil bli vurdert av biskopene selv i forbindelse med at presesfunksjonen blir et eget fast embete.

Reglement for representasjon på vegne av Den norske kirke

Utvalget har også vurdert om Kirkemøtets reglement for representasjon på vegne av Den norske kirke fastsatt av Kirkemøtet 15. november 1996 bør endres som følge av de nye ordninger som foreslås. Utvalget kan ikke se at de forslag som er fremmet om preses som eget fast embete endrer på den underliggende ansvarsfordeling mellom embete og råd som reglementet bygger på. Utvalget har derfor kommet til at bestemmelsene kan beholdes uendret inntil videre.

Regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet

Regelen om Kirkemøtets sammensetning (kirkeloven § 24 og for valgperioden 2009-2011 Særskilte regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet i 2009 II). Her må det enten tilføyes at bispemøtets preses er medlem av Kirkemøtet, eller at Kirkemøtet består av biskopene, bispedømmerådene etc.

9.4 Teknisk-administrative forhold

Teknisk-administrativt arbeidsgiveransvar (lønn m.v.) ivaretas inntil videre av Departementet og eventuelt av det bispedømmeråd i det bispedømme som preses knyttes til. Budsjetten for presesfunksjonen avsettes som nå over Bispemøtets budsjett. Det samme gjelder dersom tilsynsområdet blir ikke-geografisk. Budsjetten for en regionalt bestemt tilsynstjeneste avsettes over vedkommende bispedømmeråds budsjett.

I en fremtidig ordning som innebærer endringer i relasjonen mellom stat og kirke, vil vedkommende kirkelige organ tillegges ansvaret.